

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Studijní obor: Informační studia a knihovnictví (ISV)

Pavčina Kafková

Využívání služeb British Library v mezinárodních meziknihovních službách Národní knihovny ČR

Using of services of the British Library in international interlibrary services of
the National library of the Czech Republic

Poděkování:

Chtěla bych tímto poděkovat PhDr. Haně Slámové za vynikající spolupráci a podnětné vedení této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. července 2014

.....

Pavčina Kafková

Klíčová slova:

*mezinárodní meziknihovní služby – dodávání dokumentů - Národní knihovna České republiky
– British Library – případové studie – zahraniční zdroje – BLDSS - SUBITO – OCLC*

Keywords:

*international interlibrary loans – document delivery – National Library of the Czech Republic
– British Library – case studies – international resources – BLDSS – SUBITO – OCLC*

Abstrakt:

Cílem bakalářské práce je popsat a zhodnotit roli British Library v mezinárodních meziknihovních službách (MMS). Tato případová studie rovněž demonstruje na konkrétním příkladu některé problémy současných mezinárodních meziknihovních služeb u nás. Je zde zkoumán dopad zvyšování cen a změn podmínek služeb British Library na poptávku po jejích produktech, kvalitu mezinárodních meziknihovních služeb (rychlost dodání, náklady, kvalita dodaných materiálů apod.) nebo preferenci jiných zdrojů. Práce vychází především ze zkušeností Národní knihovny ČR.

Abstract:

The aim of the bachelor work is to describe and evaluate the role of the British library in international interlibrary services. This case study also aspires to demonstrate certain problems of our present international interlibrary services on the basis a specific example. It studies the impact of price increase and changes in conditions of British Library services on demand of its products, quality of international interlibrary services (e.g. delivery speed, costs, quality of supplied material), or preference of other resources. The main focus is laid on the experience of the National library of the Czech Republic.

Seznam zkratek

BL	British Library
BLDSS	British Library Document Supply Service
ČR	Česká republika
DRM	Digital Rights Management
FT	Fulltext
EThOS	Electronic Theses Online Service
GALS	Germany, Austria, Liechtenstein, Switzerland
ICT	Information and Communication Technologies
IFLA	International Federation of Library Association
INCD	International Non-Commercial Document Supply
KNAV ČR	Knihovna Akademie věd České republiky
MMS	Mezinárodní meziknihovní služby
MMVS	Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby
MS	Meziknihovní služby
MVS	Meziknihovní výpůjční služby
MZK	Moravská zemská knihovna
NK ČR	Národní knihovna České republiky
NLK	Národní lékařská knihovna
NLM	National Library of Medicine
NTK	Národní technická knihovna
OCLC	Online Computer Library Center
ORMS	Oddělení referenčních a meziknihovních služeb
RERO	REseau ROmand
RSL	Russian State Library
VKOL	Vědecká knihovna v Olomouci

Obsah

1. Úvod	8
2. Mezinárodní meziknihovní služby a jejich podoba v Národní knihovně	10
2.1. Stručná charakteristika mezinárodních meziknihovních služeb	10
2.2. Mezinárodní meziknihovní služby v Národní knihovně ČR	14
2.3. Stručná charakteristika systémů a služeb zahraničních knihoven, které Národní knihovna ČR v rámci mezinárodních meziknihovních služeb používá	23
3. Využívání služeb British Library v mezinárodních meziknihovních službách	28
3.1. Přehled služeb British Library využívaných v mezinárodních meziknihovních službách	29
3.2. Významné změny v současné nabídce služeb British Library	32
4. Analýza využívání služeb British Library v mezinárodních meziknihovních službách Národní knihovny ČR	36
4.1. Využívání služeb British Library v Národní knihovně ČR	36
4.2. Vlastní analýza	37
4.3. Konkurenční systémy a služby	43
5. Závěr	46
6. Seznam použité literatury	48
7. Seznam grafů	52
8. Seznam tabulek	52
9. Seznam obrázků	53
10. Seznam příloh	53

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma, které mě velmi zajímá a se kterým se setkávám v rámci své práce v Oddělení referenčních a meziknihovních služeb v Národní knihovně ČR. Jedná se o konkrétní problematiku z oblasti mezinárodních meziknihovních služeb (dále jen MMS), jež se dotýká nejen praxe Národní knihovny, ale i ostatních českých knihoven poskytujících MMS.

British Library se svými bohatými fondy a širokou škálou služeb patřila vždy mezi důležité partnery pro MMS, a to nejen v České republice. V posledních letech však radikálně změnila podmínky některých svých základních služeb zejména v oblasti dodávání dokumentů. Spolu s politikou trvale rostoucích cen může tento fakt vytvářet silný tlak na míru využívání jejích služeb v zahraničí.

Tato práce se proto zabývá jednak charakterem zmíněných změn, porovnáním cen a analýzou služeb British Library za sledované období, ale zejména i palčivou otázkou, zda je využívání jejích služeb stále ještě efektivní v souvislosti s konkurenčními zdroji a službami. Jsou ještě dnes služby British Library v oblasti MMS v Národní knihovně využitelné? Dají se její zdroje nahradit jinými? Může se její politika v oblasti meziknihovních služeb stát příkladem a inspirací pro ostatní?

K zodpovězení těchto otázek je nejprve třeba definovat základní pojmy - druhá kapitola této práce proto pojednává o MMS a jejich konkrétní podobě v Národní knihovně. Třetí kapitola se věnuje základním informacím o British Library a službám určeným pro MMS. Konkrétní využívání služeb British Library v NK od roku 2000 reflektuje kapitola čtvrtá. Vychází jednak z analýzy interních dokumentů – písemných nepublikovaných záznamů, archivních materiálů včetně starých ceníků, dále pak z veřejných statistik, výročních zpráv a dalších oficiálních dokumentů. Zároveň jsou zde zmíněny některé z konkurenčních služeb zahraničních knihoven či systémů v dané oblasti a porovnány jejich základní metriky pomocí tabulek. Na základě všech uvedených skutečností jsou v páté kapitole shrnuty uvedené poznatky a formulovány závěry. Součástí práce jsou také přílohy s náhledy vybraných webových stránek komentovaných systémů a dalších významných dokumentů.

Osnova je oproti původní schválené verzi drobně upravena tak, aby lépe odpovídala cílům této práce. Zásadní body ale zůstávají nezměněné.

Použité zdroje jsou citovány pomocí Harvardského stylu, primárně jsou tedy uspořádány abecedně podle příjmení autora nebo korporace zodpovědné za vznik dokumentu (záhlaví záznamů je vytvořeno v souladu s autoritními databázemi AUT¹ a VIAF²), sekundárně je použito chronologické řazení podle roku vydání (rok vydání se již dále v citacích neopakuje, není tedy standardní součástí nakladatelských údajů). Odkazy na citace jsou v textu pro přehlednost uváděny v hranatých závorkách.

Všechny uvedené grafy a tabulky jsou výtvořem autorky, není-li uvedeno jinak. Byly zpracovány převážně na základě dat důsledně shromažďovaných ORMS NK ČR od roku 2005 pomocí rukopisných (později strojově zpracovaných) záznamů pro vnitřní použití, tedy nikdy nezveřejněných. Ceny v tabulkách jsou uváděny pomocí mezinárodních třípísmenných zkratk ISO (př. CZK, GBP), v případě přepočtů na českou korunu je použit kurz platný k 10.7.2014 podle serveru kurzy.cz³. Částky v českých korunách jsou zaokrouhlovány na celá čísla, libry na dvě desetinná místa⁴. Údaje v tabulkách jsou řazeny podle měřených hodnot tak, aby byla zdůrazněna sledovaná charakteristika (na prvním místě bývají nejvyšší hodnoty).

---

¹ <http://aleph.nkp.cz/cze/aut>

² <http://viaf.org/>

³ <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/prevodnik-men/> (vychází se zde ze středního kurzu zveřejňovaného ČNB nebo z cen mezibankovního trhu)

⁴ Kvůli poplatkům BL, které jsou uváděny v librách a centech.

2. Mezinárodní meziknihovní služby a jejich podoba v Národní knihovně

2.1. Stručná charakteristika mezinárodních meziknihovních služeb

Meziknihovní služby jsou součástí veřejných knihovnických a informačních služeb, které tvoří nejdůležitější část knihovního systému. Podstatně ovlivňují ostatní základní dynamické procesy v informačních institucích a jsou jejich nejviditelnější složkou [Stöcklová, 2008]. Funkcí meziknihovních služeb je zajišťovat dostupnost dokumentů a informací, nezbytných pro kulturní, vědecký i morální rozvoj společnosti. Hrají významnou roli v době, kdy dochází k snižování rozpočtu knihoven na akvizici, ohromnému nárůstu množství publikovaných dokumentů a tlaku na potřebu aktuálních, vysoce relevantních a odborných informací zejména ve vědeckých a hospodářských sférách [Planková, 2010]. Hodnotné informace jsou nejdůležitější komoditou dnešní informační společnosti, mají rozhodující vliv i na úspěšnost podniků a celkový hospodářský rozvoj [Davis, 1995].

2.1.1. Vymezení termínů

Vymezení termínů není jednoduchou záležitostí. V oblasti meziknihovních služeb se používají pojmy, u nichž došlo v průběhu času k zásadnímu významovému posunu či k úplné změně jejich obsahu. Také odborná literatura není v tomto směru mnohdy jednotná. Tento jev lze vysvětlit zejména postupnou proměnou samotné podoby meziknihovních služeb vlivem pronikání moderních technologií do všech oblastí informačního procesu, změnami v požadavcích uživatelů a působením trendů, které budou dále popsány.

Knihovní zákon užívá termín **mezinárodní meziknihovní služby**, v definicích však specifikuje pouze obecný pojem **meziknihovní služby** jako: „soubor výpůjčních, informačních a reprografických služeb, které mezi sebou uskutečňují knihovny s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní dokumenty bez ohledu na místo jejich uložení“ [Česko, 2001].

Terminologická oborová databáze KTD⁵ v této souvislosti uvádí jen dílčí pojem **mezinárodní meziknihovní výpůjční služba** a charakterizuje jej takto: „Meziknihovní výpůjční služba realizovaná na mezinárodní úrovni podle mezinárodně platných pravidel IFLA mezi knihovnami jednotlivých zemí. Podmínkou využití MMVS je

---

⁵ <http://aleph.nkp.cz/cze/ktl>

nedostupnost dokumentu v národním systému knihoven.“ [Planková, 2003]. Tento problematický termín⁶ se používal běžně ve dvojím významu:

- pro označení výpůjček dokumentů ze zahraničí
- jako synonymum dnešního přesnějšího výrazu *mezinárodní meziknihovní služby*, který zahrnuje i služby reprografické a informační

Ještě dnes se občas můžeme setkat s oběma pojetími, proto je třeba vždy věnovat pozornost kontextu.

Metodické pokyny citují obecnou definici meziknihovních služeb z knihovního zákona a navíc zmiňují **mezinárodní meziknihovní služby** jako MS „v mezinárodním měřítku“. Dále ji doplňují o důležité aspekty: „*Mezinárodní meziknihovní služby (MMS) se uskutečňují mezi knihovnami ČR a zahraničními knihovnami v souladu s obecně závaznými právními předpisy a doporučeními IFLA.*“ ... „*V zahraničních knihovnách žádají knihovny ČR o meziknihovní službu tehdy, nebyl-li zahraniční dokument bibliograficko-lokačním zjištěním nalezen ve fondech knihoven ČR.*“ [Národní knihovna České republiky, 2002]. Dalším důležitým a často používaným termínem je **dodávání dokumentů**⁷, také s několika významy [Planková, 2010]:

- dodávání plných textů dokumentů, nejčastěji v podobě tištěných či elektronických kopií článků či statí
- kratší forma pojmu *elektronické dodávání dokumentů*, tedy dodávání plných textů knih, článků či statí v elektronické podobě
- synonymum pro meziknihovní služby

Trendem poslední doby je také tzv. **sdílení zdrojů**⁸, výraz nadřazený pojmu meziknihovní služby a dodávání dokumentů. Používá se zatím spíše v anglofonní literatuře [Coufalová, 2011].

---

⁶ Anglický ekvivalent **international interlibrary loans** se potýká se stejným problémem.

⁷ Anglickým ekvivalentem je **document delivery**.

⁸ Anglickým ekvivalentem je **resource sharing**.

2.1.2. Zásady a principy

Mezinárodní meziknihovní služby v ČR se řídí knihovním zákonem č. 257/2001 Sb. [Česko, 2001], prováděcí vyhláškou č. 88/2002 Sb. [Česko, 2002]; respektují mezinárodní zásady a směrnice IFLA [International Federation of Library Associations and Institutions, 2002] a metodické pokyny⁹ [Národní knihovna České republiky, 2002].

Směrnice IFLA (viz výše) uvádějí osm základních principů pro mezinárodní dodávání dokumentů. **Národní odpovědnost** za dostupnost dokumentů národní provenience pro zahraničí se má projevit vyvinutím maximálního možného úsilí dané země o vyřízení došlých požadavků ze zahraničí výpůjčkou, kopií nebo jiným vhodným způsobem. Každá země má vytvářet efektivní **národní meziknihovní systém sdílení zdrojů** (národní výpůjční systém). Doporučuje se stanovit **národní pravidla pro mezinárodní systém sdílení zdrojů** (národní pravidla pro mezinárodní výpůjční systém) jako je určení národního střediska pro MMS (většinou se jedná o národní knihovnu), vymezení jednotných postupů pro vyřizování objednávek MMS a zveřejnění těchto pravidel. Dožádané knihovny by měly přijímat **požadavky** ve všech možných formách, ale preferují se objednávky zaslané elektronickou cestou. Všechny objednávky mají mít standardizovanou strukturu, obsahovat co nejúplnější citace a další specifikace požadavků. Ze zahraničí se objednávají dokumenty nedostupné na území žádající knihovny. **Dodání materiálu** či jasně formulované negativní odpovědi se mají uskutečnit v co nejkratší lhůtě a s ohledem na preferovanou formu dokumentu. Je nutné respektovat **autorské právo** své i dodávající země. **Zodpovědnost za vypůjčený materiál** má žádající knihovna od okamžiku zaslání dokumentu do momentu jeho vrácení. Je také povinná vrátit materiál v určené lhůtě a určeným způsobem. **Poplatky a platby** za MMS závisí na dohodě žádající a dožádané knihovny. Doporučuje se používat reciproční dohody, úhrady formou IFLA voucherů nebo depozitních účtů kvůli zjednodušení platebních procesů a snížení transakčních nákladů.

Zákon (viz výše) stanoví, že za MMS je knihovna oprávněna vybírat poplatky. Roli národního centra meziknihovních služeb ČR přisuzuje Národní knihovně ČR.

---

⁹ V současné době obsahují metodické pokyny některé zastaralé informace, v budoucnu se chystá jejich revize.

Vyhláška (viz výše) specifikuje náležitosti meziknihovních objednávek jako je identifikace objednaného dokumentu, žádající i dožádané knihovny, stanovuje lhůty pro dodání dokumentu a formy materiálu. Rovněž jmenuje provozovatele knihoven, které zajišťují MMS v ČR. Jsou to:

- Knihovna Akademie věd ČR
- Národní knihovna ČR, která plní funkci národního centra pro MMS
- Národní lékařská knihovna pro oblast lékařství a medicíny
- Národní technická knihovna se zaměřením na oblast techniky a aplikovaných přírodních věd
- Moravská zemská knihovna v Brně
- Vědecká knihovna v Olomouci

Metodické pokyny (viz výše) podrobně rozebírají jednotlivé kroky a doporučené postupy pro zpracování a vyřízení meziknihovních objednávek.

2.1.3. Trendy

MMS stejně jako další oblasti knihovnických procesů procházejí velkými změnami, ať už pozitivními či negativními. Dochází k propojování katalogů, vytváření celosvětových sítí, sdílení zdrojů, digitalizaci a zveřejňování nejen vzácných a starých publikací, stále více dokumentů je dostupných on-line volně či za poplatek, a to ihned či ve velmi krátké době. Uživatelé si již odvykli čekat na vyřízení svých objednávek a preferují rychlé dodání dokumentů, pokud možno v plnotextové podobě. Knihovny proto začaly spolupracovat i s komerčními dodavateli, vytvářejí konsorcia a předplácejí si databáze často i s plnotextovým obsahem. Okamžitá dostupnost elektronických knih i článků v rámci sdílených zdrojů je zřejmě jednou z příčin trvalého poklesu množství objednávek MMS v ČR.

Díky neustálému vývoji v oblasti výpočetních a telekomunikačních technologií se také zefektivnila komunikace mezi knihovnami. Většina uživatelů má k dispozici elektronické objednávky MMS. Knihovny využívají k zasílání požadavků převážně e-mailovou korespondenci, e-formuláře či portály umožňující kompletní správu objednávek (např. OCLC, RSL Portal, či švýcarské RERO¹⁰). Také dodávání dokumentů je podstatně rychlejší – kopie

---

¹⁰ Jmenované systémy budou popsány později.

článků a statí se často zasílají elektronicky (e-mailem, přes FTP apod.) a stále více institucí využívá kurýrní služby.

Na druhé straně ovšem uvedený pokrok brzdí dva významné faktory – rostoucí náklady na MMS v podobě zdražujících se služeb a autorskoprávní otázky. I přes veškeré výdobytky moderních technologií je mnoho knihoven nuceno zasílat kopie dokumentů poštou, ačkoli se jedná o dodání pomalé a nákladné. Příčinou jsou právě výklady autorského zákona jednotlivých zemí. Elektronická kopie bývá považována za snadno zneužitelnou, proto ji některé země včetně ČR vůbec nemohou pro dodávání článků do zahraničí používat, jiné umožňují uzavírat s jednotlivými nakladatelstvími dohody o odvádění autorských poplatků (např. německé SUBITO), zasílají kopie zabezpečené proti zneužití (např. DRM technologie taktéž u systému SUBITO) nebo se spokojí s informací o nakládání s elektronickou kopií v souladu s platným zákonem (např. americká NLM Bethesda¹¹) a požádají o vytištění článku pro koncového uživatele.

Jindřiška Pospíšilová [2010] také zdůrazňuje změnu role pracovníka MMS – jeho schopnosti a znalosti musí být dnes již mnohem komplexnější. Je potřeba, aby uměl využívat ICT, orientoval se v informačních zdrojích národní i zahraniční provenience, uměl pracovat s volným internetem i digitálními knihovnami a byl ochoten sledovat změny a novinky ve svém oboru a učil se novým poznatkům.

2.2. Mezinárodní meziknihovní služby v Národní knihovně ČR

Národní knihovna ČR je centrem systému knihoven. Poskytuje rovný přístup ke svým službám. Plní koordinační, metodické, standardizační, informační, odborné, výzkumné a další funkce. Její fond je primárně univerzálně zaměřený, obsahuje však také specializované doplňkové fondy z oblasti přírodních a společenských věd, kultury, umění, slavistiky, knihovnictví a muzikologie. Ze zákona trvale uchovává konzervační fond a historický fond. Je jednou ze šesti knihoven, které provádějí MMS v ČR. Je pověřena plnit funkci národního centra MMS v ČR, tedy koordinuje a metodicky usměrňuje činnost MMS, reprezentuje české knihovny v zahraničí [Národní knihovna České republiky, 2002; 2014a].

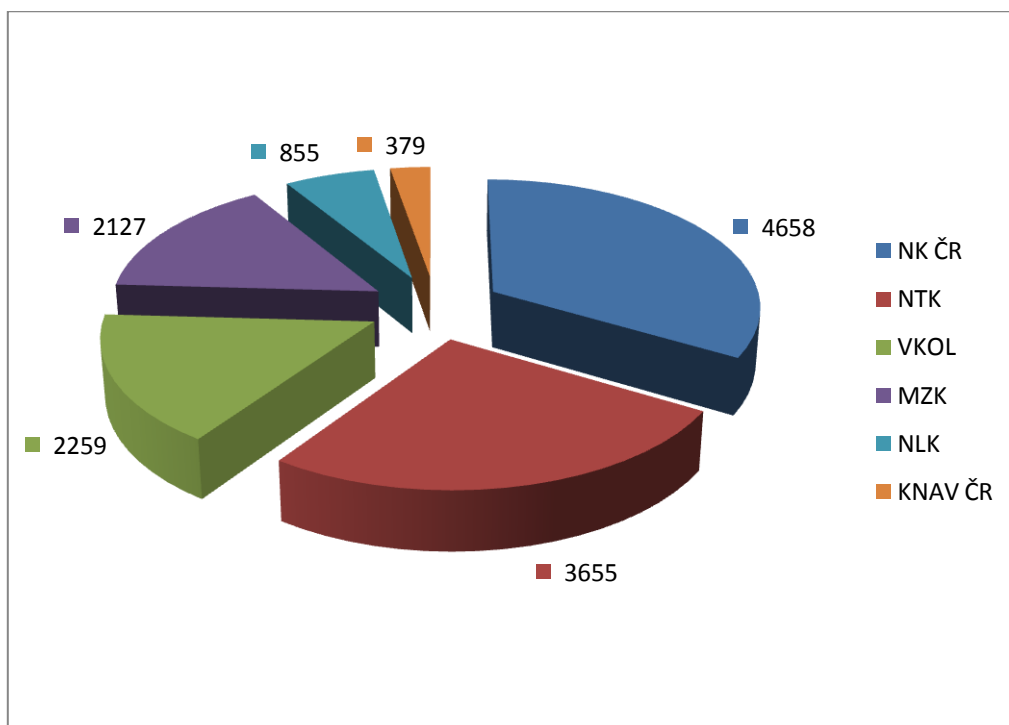
Následující tabulka poskytuje srovnání objemu vyřízených MMS objednávek za rok 2012¹² v jednotlivých českých knihovnách. Jsou zde sečteny objednávky zaslané do zahraničních knihoven i požadavky objednané zahraničními knihovnami z fondu českých knihoven,

---

¹¹ Více o NLM Bethesda viz: <http://www.nlm.nih.gov/>.

¹² V době psaní této práce ještě nebyly všechny veřejné statistiky za rok 2013 k dispozici.

zahrnují kopie i výpůjčky. Graf nabízí komplexní pohled na vytíženost knihoven v uvedené oblasti. Vychází ze statistik uveřejněných ve výročních zprávách jednotlivých knihoven¹³.

Graf 1 - Počet vyřízených MMS požadavků v českých knihovnách (zdroj: autorka práce)

Z uvedených dat jasně vidíme, že nejvytíženějšími knihovnami z hlediska MMS jsou NK ČR, a NTK. Nižší počet objednávek u KNAV ČR a NLK je dán hlavně specifickým okruhem uživatelů a specializací knihoven.

Vyšší objem objednávek MMS v NK ČR vyplývá též z unikátního postavení NK ČR coby centra těchto služeb - nabízí totiž velkou šíři zdrojů MMS převážně univerzálního charakteru (některé z nich jsou v ČR unikátní) a spolupracuje s vysokým počtem knihoven po celém světě. Pokud ostatní z výše jmenovaných knihoven nejsou schopny uspokojit MMS požadavky uživatelů na základě svých zahraničních zdrojů a kontaktů, mohou se dále obrátit na NK ČR.

2.2.1. Podmínky MMS

Uživatel MMS se může stát každý registrovaný individuální čtenář NK ČR s platnou roční průkazkou, česká knihovna s přidělenou lokační značkou nebo jakákoli zahraniční knihovna. Ze zahraničí se objednávají pouze dokumenty dlouhodobě nedostupné v českých knihovnách,

¹³ NLK dodala potřebné údaje e-mailem, protože statistiky za MMS ve výročních zprávách neuvádí. Údaje NK ČR vycházejí z interních statistik, potřebné údaje se také ve výroční zprávě nenacházejí.

tato skutečnost se ověřuje v dostupných on-line souborných katalogích, lokálních katalogích, v internetových zdrojích, příslušných portálech, digitálních knihovnách, listkové Centrální evidenci zahraniční literatury a naskenovaných katalogích¹⁴. Rozdrobenost informací o dostupnosti dokumentů na území ČR vychází zejména z důvodu existence několika souborných katalogů, nekompletnosti on-line katalogů (určitý počet záznamů je dostupný pouze v naskenované či dokonce jen listkové podobě) a je dána i velkým počtem dokumentů, které jsou volně dostupné na internetu.

Čeští uživatelé mají v rámci svého uživatelského konta v elektronickém katalogu NK ČR (tzv. báze NKC¹⁵) k dispozici on-line objednávku MVS¹⁶ i s odkazy na informační stránky a ceník. Pro objednání výpůjčních či reprografických meziknihovních služeb se musejí do báze NKC nejprve přihlásit (odpadá tak nutnost opakovaně vyplňovat kontaktní údaje), po té zvolit nabídku MVS a vybrat formulář pro knihu nebo kopii. V objednávce se do uvedených polí uvádí veškeré podstatné bibliografické údaje potřebné k identifikaci relevantního dokumentu, údaj o vybraném způsobu platby (hotově, složenkou/převodem z účtu, z konta předplatného) a způsob doručení dokumentu (poštou, osobně či přes službu eDDO¹⁷). Stav objednávky je možné taktéž sledovat ve čtenářském kontě. O vyřízení požadavku je čtenář navíc informován e-mailovou výzvou k vyzvednutí požadovaného dokumentu a zaplacení příslušné částky¹⁸, která se hradí pouze v případě úspěšného dodání. Výpůjčky ze zahraničí se v souladu s doporučeními IFLA (viz výše) studují výhradně prezenčně. Uživatelé si mohou pro svou potřebu zhotovit kopii potřebné stati v analogové formě na dostupných kopírovacích strojích nebo v digitální podobě pomocí vlastního malého skeneru či fotografického aparátu bez blesku. Kopie článků ze zahraničí jsou koncovým uživatelům dodávány výhradně v tištěné podobě.

Zahraniční uživatelé mohou zaslat objednávku pomocí on-line formuláře na stránkách NK ČR, e-mailem, faxem, přes systém OCLC (podrobněji v kapitole 2.3.2) či poštou na tištěném IFLA formuláři. Nejběžnějším způsobem je zaslání požadavku e-mailem, americké knihovny preferují objednávku OCLC.

¹⁴ Více k uvedeným zdrojům viz: <http://www.nkp.cz/sluzby/chci-sluzbu/ziskat-knihu-nebo-kopie-z-jine-knihovny>.

¹⁵ <http://aleph.nkp.cz/cze/nkc>

¹⁶ Objednávka MVS zahrnuje formulář pro objednání vnitrostátních i mezinárodních meziknihovních služeb.

¹⁷ Více o službě eDDO viz: <http://www.nkp.cz/sluzby/edodo>.

¹⁸ Viz ceník NK ČR: <http://www.nkp.cz/sluzby/dulezite-odkazy/cenik>.

2.2.2. Workflow

MMS objednávky se automaticky převádějí do modulu MVS v systému Aleph, který NK ČR používá pro správu požadavků. V první fázi dochází k ověření dostupnosti objednaných dokumentů v českých zdrojích odbornými pracovníky a případnému vrácení požadavku e-mailem se sdělením, kde se dílo nachází a jak se k němu uživatel dostane. Objednávka může být také převedena do vnitrostátní agendy a získána pro uživatele z českých institucí za nižší cenu¹⁹.

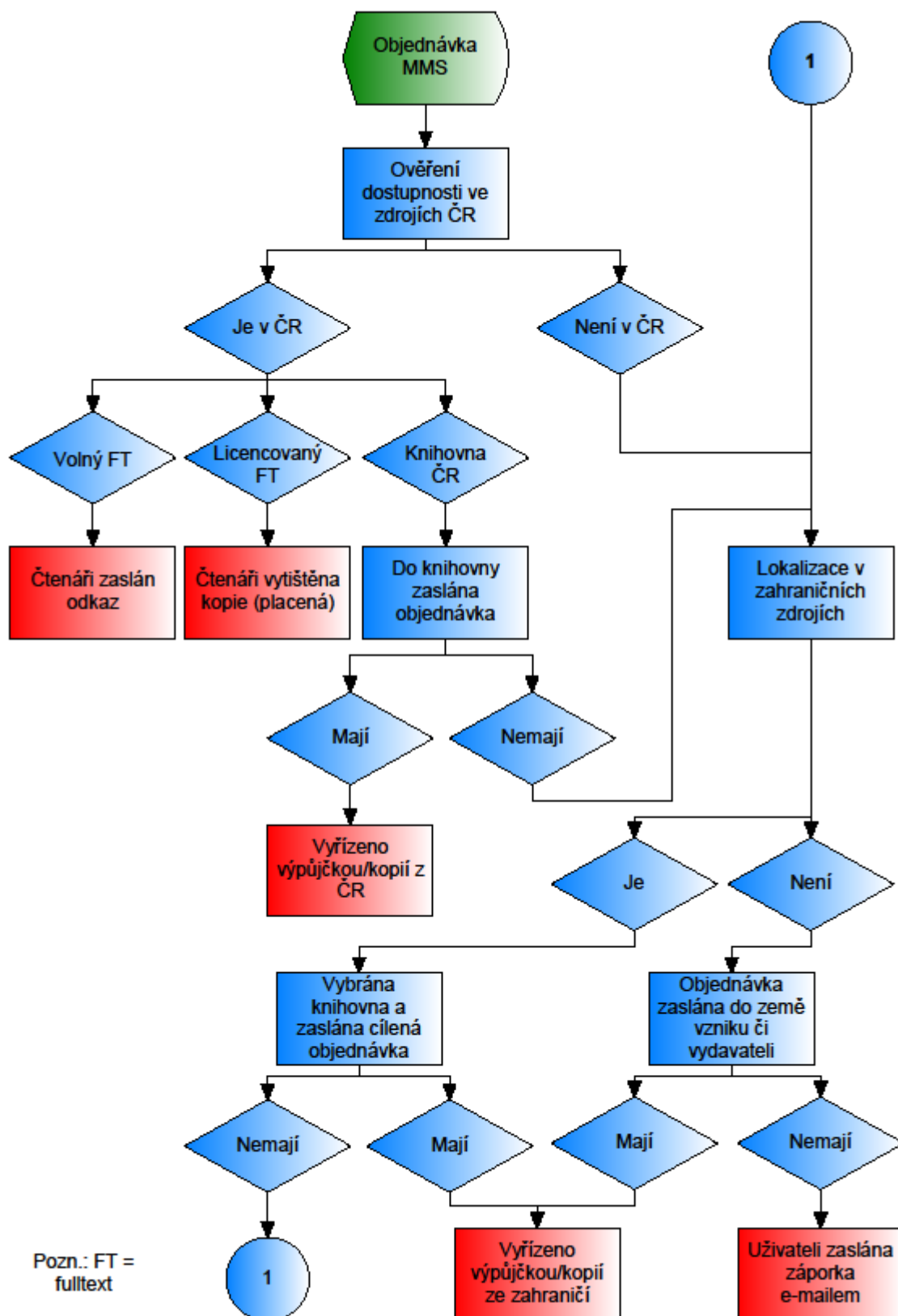
Pokud žádaný dokument není v českých zdrojích nalezen, dochází k bibliografickému ověření, doplnění údajů a lokalizaci titulu v zahraničních zdrojích. Na základě principu efektivity (tj. kombinace hlediska ceny, rychlosti dodání a spolehlivosti) je vybrán vhodný dodavatel, objednávka doplněna signaturou a ověřena momentální dostupnost dokumentu na úrovni lokálního katalogu. Podle požadavků dodavatelské knihovny je pak objednávka zaslána e-mailem, elektronickým formulářem či přes příslušný elektronický systém do vybrané instituce. Během několika následujících dní či týdnů dorazí objednaný dokument nebo záporná odpověď (v tom případě se požadavek zašle dalšímu dodavateli). Na vyřízení požadavku MMS je stanovena maximální lhůta 3 měsíce, ale kopie bývají zpravidla dodány do několika dní, výpůjčky pak do několika týdnů. Po doručení dokumentu se zaznamená počet stran či lhůta do systému, který pošle automatizovanou výzvu k vyzvednutí (v případě pražských uživatelů²⁰), vytiskne průvodky a zaznamená požadovaný poplatek. Systém Aleph také zasílá upomínky, upozornění na blížící se konec výpůjční lhůty i žádosti o prodloužení. Dle mezinárodních ujednání jsou výpůjčky vráceny v co nejkratší době, a to doporučeně, popř. letecky. NK ČR ručí za dokument od doby zaslání po jeho vrácení do dožádané knihovny. Každý rok je při přepravě ztraceno několik dokumentů, které jsou potom v požadované výši knihovnou uhrazeny.

NK ČR upřednostňuje úhradu zahraničních požadavků z kont předplatného nebo pomocí IFLA voucherů. Pouze pokud je to nezbytné, hradí faktury bankovním převodem či platební kartou. Stále ještě existuje několik zahraničních knihoven, se kterými má reciproční dohodu o bezplatných službách.

---

¹⁹ Viz ceník NK ČR: <http://www.nkp.cz/sluzby/dulezite-odkazy/cenik>.

²⁰ Pražským uživatelům (knihovnám i jednotlivcům) se posílá výzva k vyzvednutí dokumentu. Mimopražským knihovnám je dokument zaslán přímo poštou bez elektronického avíza.

Obrázek 1 - Schématické zobrazení workflow agendy MMS (zdroj: autorka práce)

Pokud NK ČR obdrží požadavek od zahraniční knihovny, zaeviduje jej v lokálním systému ISIS²¹ a lokalizuje ve vlastních zdrojích. V případě, že není schopna objednávku vyřídit nebo dostat požadovanému formátu, nabídne formát alternativní nebo dokument zprostředkuje z jiné české knihovny. Kopie článků a statí²² jsou do zahraničí zasílány poštou kvůli uzavření dohody s agenturou DILIA, která zakazuje zasílání elektronických kopií mimo ČR [Richter, 2014].

2.2.3. Celkové statistické ukazatele

Následující grafy vycházející z interních statistik a výkazů oddělení ORMS ukazují na některé významné charakteristiky požadavků MMS v NK ČR.

První z prezentovaných grafů zobrazuje objednávky MMS od uživatelů NK ČR směřované do knihoven v zahraničí za posledních sedm let. Jedná se tedy o publikace nedostupné v ČR, avšak pro čtenáře natolik zásadní, že kvůli jejich získání ze zahraničí byli ochotni souhlasit²³ s úhradou ceny ve výši 250 Kč (dokumenty vydané v Evropě), 450 Kč (dokumenty vydané mimo Evropu plus ve Velké Británii) nebo 40 Kč za každých pět i započatých stran kopie článku či statí²⁴. Ačkoli se tyto ceny některým uživatelům zdají poměrně vysoké, představují pouze část nákladů vynaložených na vyřízení jejich objednávky²⁵.

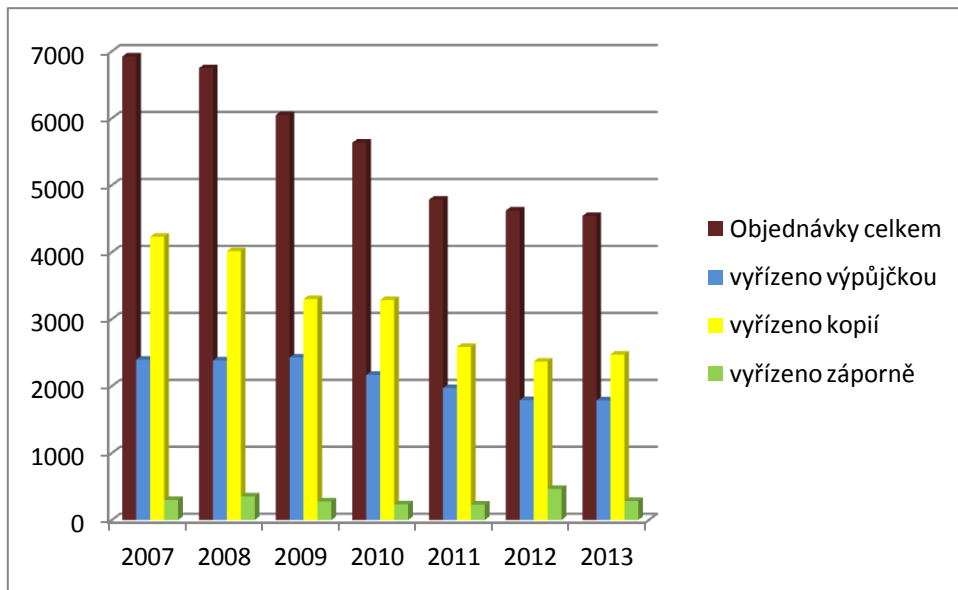
²¹ Převod této agendy do systému Aleph se připravuje.

²² Výjimku tvoří kopie článků, na které se již nevztahují autorská práva.

²³ Odesláním on-line objednávky uživatelé vyjadřují souhlas s cenou, která je účtována v případě kladně vyřízeného požadavku MMS.

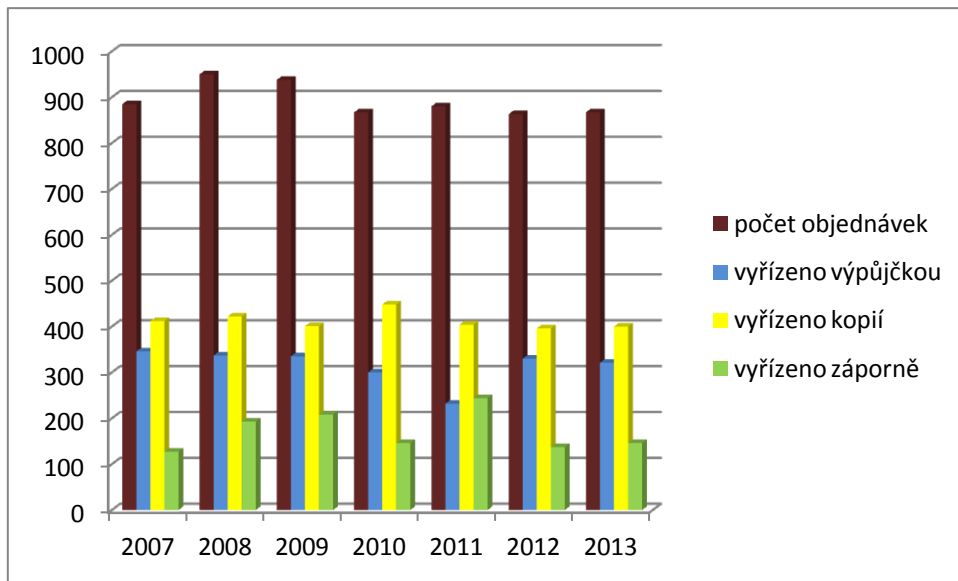
²⁴ Viz platný ceník NK ČR: <http://www.nkp.cz/sluzby/dulezite-odkazy/cenik>.

²⁵ Průměrná výše nákladů na kopie ze zahraničí bude rozebrána v kapitole 4.

Graf 2 - Počet požadavků zaslaných do zahraničí (zdroj: autorka práce)

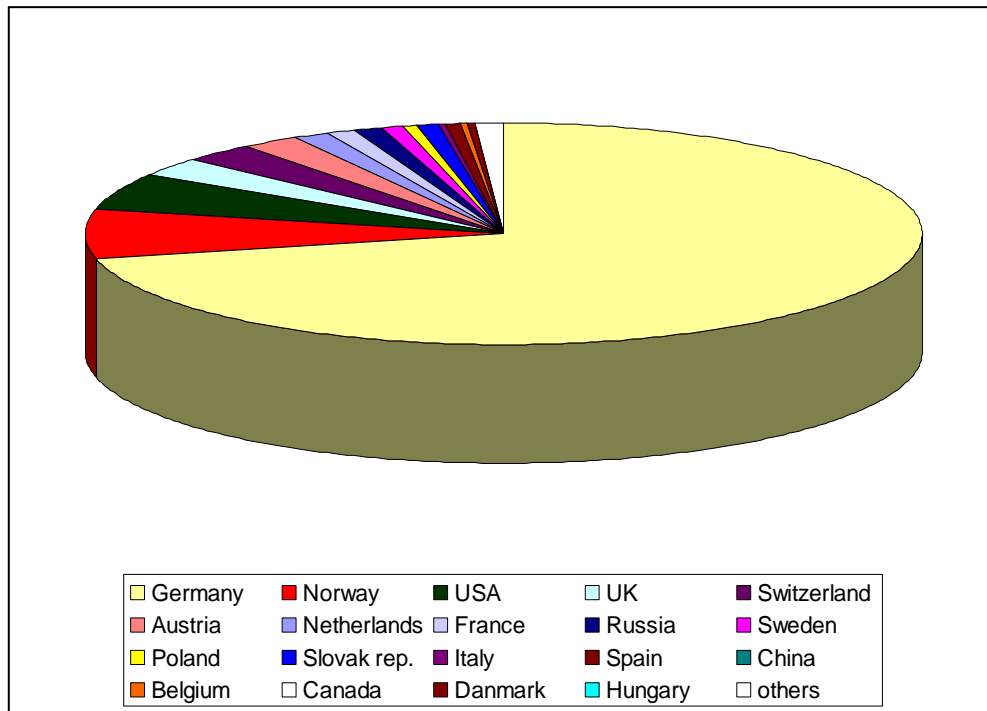
Červený sloupec v grafu zobrazuje celkový počet objednávek, modrý a žlutý počet kladně vyřízených objednávek, zelený objednávky vrácené čtenářům s negativním vyřízením. Jednou ze zajímavých informací, kterou graf znázorňuje, je trvale mírně klesající tendence v počtu objednávek, a to navzdory konstantním cenám za MMS (ceny MMS pro uživatele se v poslední dekádě neměnily). Jedním z faktorů ovlivňujících tento jev je bezesporu již zmíněná větší dostupnost dokumentů v elektronické formě (zejména článků) a kompletnější celkové informace o dostupnosti dokumentů (retrokonverze lístkových katalogů, propojování katalogů v rámci portálů atd.). Úbytek celkového počtu objednávek totiž způsobuje zejména pokles objednávek na kopie článků, zatímco počet objednávek na výpůjčky zůstává relativně stabilní. Dalším zajímavým ukazatelem je velmi nízký počet záporně vyřízených požadavků, zejména díky široké nabídce systému a dodavatelů, se kterými NK ČR spolupracuje.

Graf 3 - Počet požadavků z jiných zemí (zdroj: autorka práce)

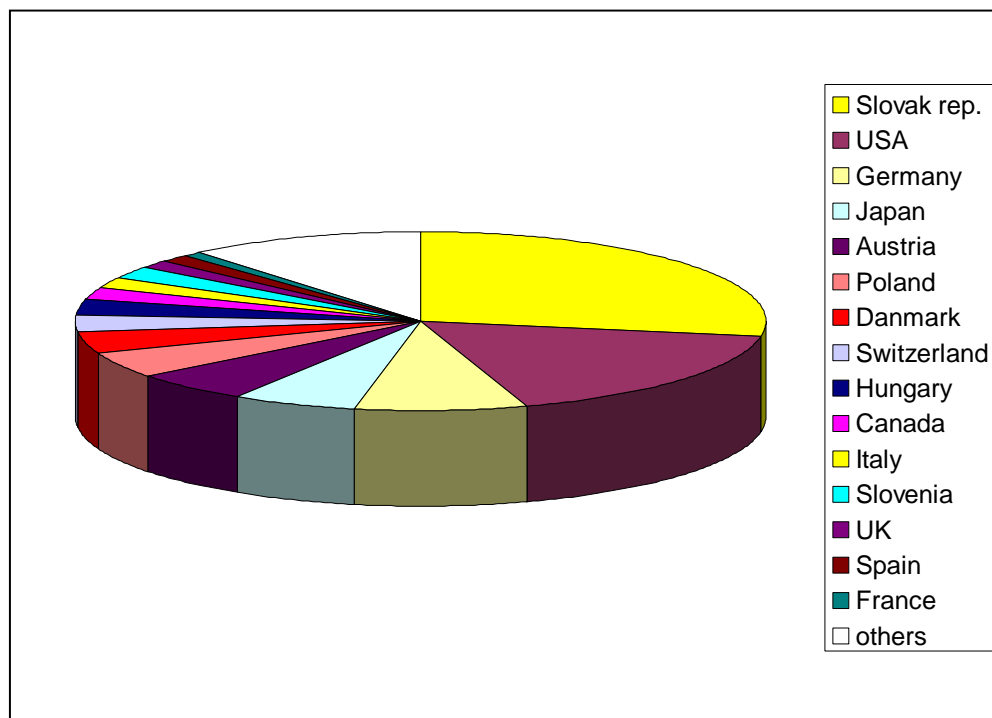
Další graf znázorňuje požadavky zahraničních institucí na dokumenty ve fondech českých knihoven za roky 2007-2013. Tady je situace odlišná – celkový počet objednávek se nijak výrazně nemění, stejně tak ani počet požadavků vyřízených kopií nebo výpůjčkou. Je patrné, že česká literatura (ta tvoří převážnou část požadavků od zahraničních knihoven) ještě není tolik dostupná v rámci elektronických zdrojů jako literatura zahraniční. Relativně vysoký počet záporně vyřízených objednávek se týká hlavně žádostí o výpůjčky dokumentů a je zapříčiněn zejména prezenčním charakterem většiny dokumentů ve fondu NK ČR (nabízená náhradní řešení mnohým uživatelům nevyhovují).

Následující dva grafy mapují země, se kterými má NK ČR v rámci MMS nejužší spolupráci. Zpracovávají data za roky 2000-2007, od roku 2008 oddělení ORMS tyto informace již neviduje.

Graf 4 - Struktura požadavků zaslaných do zahraničí za léta 2000-2007 (zdroj: autorka práce)

Struktura požadavků zaslaných do zahraničí ukazuje, že nejvíce objednávek MMS bylo směřováno do sousedního Německa, s velkým odstupem následuje Norsko, USA, Francie a Itálie. Německé knihovny poskytovaly (a stále poskytují) nejlepší podmínky díky přehledným a obsáhlým katalogům, přijatelným cenám a rychlému dodávání dokumentů.

Graf 5 - Struktura požadavků ze zahraničí za léta 2000-2007 (zdroj: autorka práce)

Na posledním grafu vidíme, že největší zájem o dokumenty z českých knihoven byl na Slovensku. Hlavní příčinou nižšího zájmu ostatních zemí je zřejmě jazyková bariéra, kterou sebou česky psaná literatura zákonitě přináší.

Vybrané statistické ukazatele popsané výše poukazují na trendy zmíněné v úvodních statích. Mírný pokles objednávek do zahraničí nijak nesnižuje význam MMS, protože nevypovídá o jejich podstatě ani kvalitě. Spíše poukazuje na to, že sdílení zdrojů, digitalizace a vyšší počítačová gramotnost uživatelů vede k jejich větší samostatnosti při získávání potřebných materiálů. Stále však existuje a bude existovat velké množství dokumentů, které není možno získat z on-line zdrojů nebo jejichž přímé dodání je příliš nákladné²⁶. S tím, jak se zvyšuje efektivita MMS (zejména rychlost dodání článků za stále stejnou cenu), neměl by MMS hrozit zánik ani výrazné snížení zájmu uživatelů.

2.3. Stručná charakteristika systémů a služeb zahraničních knihoven, které Národní knihovna ČR v rámci mezinárodních meziknihovných služeb používá

NK ČR využívá co nejširší okruh dodavatelů a snaží se spolupracovat s knihovnami i dalšími subjekty z celého světa takovým způsobem, aby byla úspěšnost ve vyřízení požadavků co největší. K lokalizaci dokumentů používá dostupné světové systémy či portály, stejně jako souborné i lokální katalogy. Pokud ale objednaný dokument není možné lokalizovat, obrací se na největší knihovny v zemi vzniku dokumentu, přičemž se většinou jedná o knihovny národní. Ty buď požadavek vyřídí, anebo dodají informaci o umístění dokumentu v některé další instituci. V případě kopií je další možností kontaktovat vydavatele zdrojového periodika nebo autora článku. Jak již bylo řečeno, pokud dokument vlastní více subjektů, vybírá NK ČR dodavatele podle principu efektivity. Je proto také registrována v několika zahraničních systémech (v některých má zřízené finanční konto s předplatným), které přednostně využívá kvůli rychlosti a způsobu dodání, platebním podmínkám, kvalitě služeb, obrovské zdrojové základně, přehledné správě objednávek či kombinaci všech těchto faktorů. Jedná se zejména o SUBITO, OCLC, BIBSYS, RERO, a dále systémy konkrétních knihoven, jako je RSL Moskva, NL Peking, TIB Hannover, UK Bratislava apod.

---

²⁶ Získání článků a monografií elektronickou cestou přímo od dodavatele bývá ve většině případů velmi nákladné. Dodání materiálů od spolupracujících knihoven pro nekomerční účely za nižší částky představuje pro uživatele výraznou cenovou úsporou.

2.3.1. SUBITO

SUBITO je systém v Čechách pravděpodobně nejvíce oblíbený a využívaný [Froňková, 2013; Planková, 2007]. Jedná se o službu dodávání dokumentů vybraných vědeckých knihoven z oblasti Německa, Rakouska a Švýcarska, k nimž přibýly v rámci služby *China Direkt* i tři čínské knihovny. V systému SUBITO lze objednávat převážně kopie článků a statí, popř. též výpůjčky knih²⁷. Zdrojovým základem je bibliografická databáze časopisů **ZDB s více než 1,6 milióny záznamů periodik** z celého světa. Funguje od roku 1994, od té doby však tento systém prošel mnoha změnami. Nejvýraznější se udála v roce 2008, kdy v Německu nabyt účinnosti nový autorský zákon. SUBITO bylo nuceno uzavřít s vydavateli dohody o odvádění autorských poplatků, zakomponovat tyto další výdaje do cen a přerozdělit své uživatele do různých skupin. Pro elektronické dodávání dokumentů implementovalo technologii DRM, která brání zneužití dodané elektronické kopie (je dovoleno dokument několikrát prohlédnout a jen 2x vytisknout). Vyhledávání v systému SUBITO je možné buď v databázi časopisů, knih, vybraných článků nebo China Direkt. Je možné použít jednoduché či pokročilé rozhraní, výsledky vyhledávání jsou řazeny abecedně podle názvu dokumentu. Po výběru konkrétního záznamu se zobrazí detailní bibliografické údaje dokumentu, informace o případných autorských poplatcích a seznam knihoven, které jej vlastní (včetně rozmezí let a ročníků). Systém vyžaduje ověření dostupnosti žádaného roku, pak výběr jedné z knihoven, vyplnění údajů o článku, čísla objednávky a způsobu doručení dokumentu včetně ceny. Výběrem způsobu doručení se zobrazí celková částka a po odsouhlasení podmínek je možné dokument on-line objednat. Každé objednávce je přiděleno číslo, podle kterého je možné kdykoli dohledat informaci o jejím stavu.

Používání systému SUBITO je podmíněno registrací, při které jsou **uživatelé** rozděleni do jedné z osmi skupin, podle toho odkud pochází (německy či neněmecky mluvící země, tedy na země tzv. GALS²⁸ a ostatní), zda se jedná o jednotlivce či instituci, zda zapadá do komerční či nekomerční kategorie. **Ceny** služeb vycházejí z uživatelské skupiny, do které je zákazník zařazen, dále z výše autorských poplatků daného periodika (každý vydavatel si určil výši poplatku pro svá periodika), způsobu doručení dokumentu, typu služby (normální či expresní) a druhu služby (kopie či výpůjčka). U kopií se ceny pohybují mezi 6 až 26 EUR. **Lhůta pro vyřízení** je stanovena na 72 hodin u normální služby a 24 hodin u služby expresní. Ze zkušenosti lze ale konstatovat, že většina článků objednaných normální službou je dodána

---

²⁷ Objednání výpůjčky Subitem mimo země německy mluvící umožňuje jen několik knihoven, ceny za dodání knih jsou vyšší než při standardním objednání (mimo SUBITO).

²⁸ GALS = Germany, Austria, Liechtenstein, Switzerland

tentýž či následující pracovní den (v případě doručení e-mailem). **Způsob doručení** dokumentu je možné zvolit buď e-mailem, poštou či faxem. **Systém úhrady** poplatků za služby je založen na měsíčních souhrnných fakturách, které lze hradit převodem, kartou, šekem či v hotovosti [SUBITO, 2014]. **Kvalita** dodaných kopií se liší u každého konkrétního případu a dodavatele, obecně lze říci, že text je téměř vždy dobře čitelný (u obrazových částí a tabulek tomu žel tak vždy není). V celkovém pohledu je SUBITO služba velmi rychlá, uživatelsky přívětivá, s přijatelnou kvalitou a zejména s velkým množstvím obsažených titulů.

2.3.2. OCLC Worldshare

OCLC vytváří systém pro objednávání a správu MMS objednávek, který byl po přechodu na nové rozhraní na přelomu loňského a letošního roku byl přejmenován z původního OCLC Resource Sharing na současný OCLC Worldshare Interlibrary Loan. Jedná se o službu placenou (hradí se poměrně vysoké roční předplatné za využívání systému²⁹). NK ČR je dosud jedinou knihovnou v ČR, která tento modul předplácí, ostatní zprostředkovatelé MMS v ČR mají možnost se na ni se svými požadavky do OCLC obracet [Kafková, 2010].

Výjimečnost systému OCLC Worldshare ale spočívá hlavně v obsahu – zdrojovou základnou této služby je největší světový katalog WorldCat s více než **2 miliardami záznamů dokumentů všech typů**. Dalším významným faktorem je způsob **účtování** – pomocí tzv. IFM konta. Jedná se o finanční konto, ze kterého jsou systémem automaticky po kladném vyřízení objednávky strhávány poplatky za konkrétní služby. Ušetří se tedy nemalá částka za úhrady faktur do zahraničí. Každý měsíc jsou k dispozici podrobné statistiky včetně informací o vyúčtování. Systém OCLC Worldshare nabízí velmi přehlednou kompletní správu objednávek – od jejich elektronického zadání, zaznamenávání jednotlivých kroků včetně jejich datace až po přijetí, zaúčtování a vrácení dokumentu. Umožňuje také urgovat objednávky, prodlužovat lhůty a zjednodušuje komunikaci s příslušnými knihovnami. Je propojen s dalšími navazujícími databázemi – velmi detailním adresářem všech institucí včetně odkazů na domovské stránky, katalogy, informace o otevírací době či aktuálních uzavřeních, zobrazuje strategii knihoven včetně **poplatků**, které si stanovuje každá knihovna na základě vlastního uvážení (výše poplatků jednotlivých knihoven se pak ukazuje při objednávání) [OCLC, 2014]. **Způsob doručení** dokumentu závisí na podmínkách každé knihovny - americké a kanadské instituce, které zde doposud tvoří převážnou většinu dodavatelů, zpravidla posílají kopie elektronickou cestou (OCLC pro tento případ zavedla

---

²⁹ Výše předplatného závisí zejména na typu knihovny a počtu objednávek.

službu *Article Exchange*, která dodávání kopií velmi usnadňuje a zároveň zabezpečuje heslem). **Lhůta pro vyřízení** je stanovena dvěma parametry – jednak preferencí objedávající knihovny, pak možnostmi dodávající knihovny (specifikováno ve strategii knihoven v rámci adresářové databáze, minimálně se však jedná o 4 dny na vybavení dokumentu + doručení). Kopie bývají dodány do několika dní, knihy pak do několika týdnů (zaslání dokumentu poštou ze zámoří může trvat i déle než měsíc). Jejich kvalita se opět liší, záleží na možnostech jednotlivých dodavatelů. Obecně ale bývá vyšší než u systému SUBITO, protože mnohé knihovny posílají články v barevném provedení přímo ze svých elektronických zdrojů.

2.3.3. BIBSYS

Norský systém BIBSYS umožňuje on-line objednávání kopií či výpůjček dokumentů **z fondů více než 100 norských vysokoškolských knihoven**. Nabízí možnost sledovat stav objednávky (tedy jen odeslání dokumentu) a prodlužovat výpůjční lhůty [BIBSYS, 2014]. **Způsob doručení** kopií a výpůjček do zahraničí je možný pouze poštou. **Vyřízení** trvá různě dlouhou dobu, zpravidla několik dní až týdnů. Velká část knihoven stále zasílá výpůjčky zdarma, některé instituce **účtují** 60 NOK za výpůjčku či kopii a spolu s dokumentem zasílají fakturu (popř. dodají fakturu souhrnnou). **Kvalita** zhotovených dokumentů bývá různá, většinou ale uspokojivá.

2.3.4. RERO

Švýcarský systém RERO je tvořen fondy více jak 220 západních švýcarských knihoven, **obsahuje více než 5,3 milionů záznamů**. Umožňuje on-line objednávání kopií či výpůjček knih [RERO, 2004]. Vyžaduje roční správní poplatek, konkrétní služby si **účtuje** každá knihovna zvlášť přiložením faktury k dodanému dokumentu, většinou ve formě IFLA voucherů (úspora financí s proplácením faktur). Dokumenty jsou **dodávány** poštou.

2.3.5. RSL Moskva

Russian State Library (dále RSL) nedávno vytvořila portál pro on-line objednávání ze svého fondu [Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka, 2012]. Výhodou je možnost výběru **způsobu dodání** kopie poštou či e-mailem. V případě elektronického dodání bývá **lhůta vyřízení** jen několik pracovních dní. **Účtování** pomocí IFLA voucherů opět šetří NK ČR náklady. Před

zavedením tohoto portálu trvalo vyřízení objednávek z fondu RSL i několik měsíců, proto je tato nová služba velmi vítaná.

2.3.6. UK Bratislava, TIB Hannover, NL Peking³⁰ a další

Také další zahraniční knihovny vytvářejí systémy pro on-line objednávání, používají se ale spíše jako doplňkové služby. TIB Hannover dodává kopie článků i přes SUBITO (za nižší cenu), proto je využíván jen pro objednávání výpůjček a kopií z knih. Výhodou je konto s předplatným, ze kterého si TIB poplatky strhává. Kopie však dodává pouze poštou. UK Bratislava na svém portálu nabízí on-line objednání kopií a způsob dodání poštou či elektronicky. NL Peking taktéž zasílá elektronické kopie a účtuje za jednotlivé transakce v IFLA voucherech.

---

³⁰ TIB Hannover: , UK Bratislava: ,NL Peking:

3. Využívání služeb British Library v mezinárodních meziknihovních službách

British Library (dále jen BL) už po dlouhou dobu patří mezi největší centra dodávání dokumentů na světě - ročně dodá na základě objednávek okolo 1 miliónu dokumentů jak na území Velké Británie, tak i do celého světa.

Tato knihovna vznikla roku 1973 sloučením dvou významných institucí – *British Museum Library*, jejíž fondy se staly základem pro vytvoření oddělení *National Reference Library* a *National Lending Library for Science and Technology*, ze které se stala *British Library Lending Division* (dnes *Document Supply collection* v Boston Spa), která primárně zajišťuje dodávání dokumentů včetně jejich půjčování.

BL má právo povinného výtisku pro produkci vzniklou ve Velké Británii a Irsku, od roku 2013 se tato povinnost týká i elektronických publikací včetně webovských stránek. Veškeré povinné výtisky se stávají součástí referenční části BL sídlící v St. Pancras v Londýně, zatímco dokumenty získané nákupem či darem a určené pro absenční půjčování jsou uchovávány v Boston Spa. Nakupuje se odborná literatura z různých oblastí, monografie převážně z anglicky mluvících zemí, periodika pak z celého světa. V současné době BL vlastní celkem **přes 150 miliónů dokumentů** s každoročním přírůstkem ve výši okolo 3 miliónů publikací. Součástí fondu je i rozsáhlá kolekce materiálů z konferencí, oficiální publikace (vládní materiály i materiály EU), disertační práce, zprávy a další šedá literatura, slavistické publikace, dále dokumenty kartografické, zvukové, hudební, audio-vizuální, sbírka fotografií, tisků a kreseb, unikátní sbírka 310 tisíc rukopisů, kolekce 8 miliónů známek a filatelistického zboží, 60 miliónů patentů a mnoho dalších. [Bradford, 2006; British Library, 2014a].

Původní katalog *British Library Integrated Catalogue* byl nahrazen vyhledávačem *Explore the British Library*, zkráceně jen **Explore**. Má jednoznačně modernější a uživatelsky přívětivější interface, umožňuje přístup k většině dokumentů BL, ale prohledává i stránky BL. V současnosti obsahuje téměř 57 miliónů položek, najdeme v něm i více jak 37 miliónů záznamů článků, tisíce webovských stránek, elektronické časopisy a knihy, firemní literaturu aj. Ve zvláštních databázích se evidují jen BNB³¹, rukopisy a některé zvláštní sbírky, např. sbírky asijských materiálů. Explore je propojen se službou BLDSS, která bude popsána níže [British library, 2014b].

---

³¹ BNB = Britská národní bibliografie

3.1. Přehled služeb British Library využívaných v mezinárodních meziknihovních službách

BL nabízí nejen obrovské fondy a unikátní sbírky, ale také velké množství služeb – pro jednotlivce i instituce, a to britské i zahraniční, komerční i nekomerční, registrované i neregistrované. Každému typu uživatelů je jejich nabídka přizpůsobena nejen svým využitím, podmínkami, ale i cenami. Tato práce se v následujících kapitolách věnuje službám určeným zahraničním knihovnám.

3.1.1. British Library Document Supply Service (BLDSS)

*British Library Document Supply Service*³² je služba, která zajišťuje on-line **objednávání dokumentů a administraci požadavků**. Je k dispozici jednotlivcům i institucím. Vyžaduje bezplatnou registraci, během níž se nastavuje způsob využívání BLDSS včetně účtování. Lze se také přihlásit pomocí identifikačních údajů z již existujícího čtenářského nebo institucionálního účtu.

BLDSS umožňuje pouze jednoduché **vyhledávání záznamů**, proto je efektivnější použít nejprve sofistikovaný katalog Explore s možností pokročilého vyhledávání a následného třídění výsledků pomocí faset. Je-li uživatel v Exploru přihlášený (a zároveň registrovaný v BLDSS), může se po výběru konkrétního záznamu a kliknutí na položku *I want this* propojit na službu BLDSS. Veškeré potřebné údaje z požadovaného záznamu se automaticky přenesou přímo do on-line **objednávky**. Objednání je rozděleno do čtyř po sobě následujících kroků:

- *Specify item* – specifikace žádaného dokumentu s následným automatickým ověřením dostupnosti
- *Choose Delivery Options* – výběr způsobu dodání, jenž se vztahuje právě k dané objednávce³³, rychlosti dodání a kvality případných kopií (následně se zobrazí cena závislá na typu uživatele, druhu služby a způsobu dodání)
- *Choose Delivery Address* – výběr dodací adresy
- *Review* – rekapitulace a kontrola objednávky před jejím finálním odesláním

Způsob dodání je možné zvolit formou výpůjčky nebo kopie zaslané poštou či elektronicky v podobě chráněného souboru³⁴. Systém omezuje nabídku podle zvoleného druhu dokumentu.

---

³² <http://www.bldss.bl.uk/BLDSS/>

³³ Způsob dodání závisí na typu uživatele, druhu dokumentu a autorsko-právních limitech.

Rychlost dodání lze vybrat z dodání standardního (vybavení objednávky trvá až 4 dny), 24 hodinového či 2 hodinového³⁵. Čím kratší je doba vyřízení, tím vyšší je poplatek za službu.

Platba za službu se řídí platným ceníkem³⁶. Kopie jsou účtovány včetně autorských poplatků a DPH. Ceny pro zahraniční knihovny se každý rok v srpnu zvyšují o inflaci.

Správa objednávek s názvem *Manage your account* nabízí přehled zadaných požadavků za určité období nebo vyhledání konkrétní žádosti podle čísla objednávky.

Existují také **alternativní způsoby objednávání** – tzv. ARTWeb³⁷ určený pouze pro knihovny s depozitním účtem (online formulář) a ARTEmail³⁸ (přesně strukturovaná e-mailová objednávka).

Informace o průběhu zpracování objednávky a jejím vyřízení jsou zasílány e-mailem (na nastavenou adresu) v podobě tabulek s čísly objednávek a kódy vyřízení (tzv. *reply codes*)³⁹. BLDSS začala posílat ještě druhý e-mail se stejným přehledem, jen kódy jsou nahrazeny stručným slovním vyjádřením.

3.1.2. BLDSS Loan Service

Jedná se v podstatě o podskupinu výše uvedené služby BLDSS, ve výčtu služeb ale figuruje samostatně – jako výpůjční služba. Výpůjčky dokumentů se objednávají způsoby zmíněnými v předchozím bodě.

BL půjčuje dokumenty komerčním i nekomerčním institucím z celého světa a vyhrazuje si právo žádost na výpůjčku odmítnout⁴⁰. Jedná se o službu placenou, nevztahují se na ni autorské poplatky. Výpůjční lhůta je stanovena zpravidla na tři týdny, ale pokud není dokument vrácen včas, dojde k automatickému placenému prodloužení. Objednávající instituce nese odpovědnost za dokument od okamžiku jeho odeslání půjčující knihovnou do doby jeho vrácení a je povinna uhradit veškeré způsobené škody.

---

³⁴ Otevření chráněného souboru vyžaduje potřebné technické nastavení a instalaci programu FileOpen.

³⁵ Uživatelé z Velké Británie mají u některých dokumentů možnost okamžitého stažení digitální kopie.

³⁶ http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/help/pricing/2014_15/international/international-2014-15.pdf

³⁷ <https://forms.bl.uk/artweb/index.aspx>

³⁸ Více viz: <http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/help/order/index.html>.

³⁹ BL vytváří vlastní systém kódů, viz: <http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/help/replycodes/>.

⁴⁰ Takto uvedeno v podmínkách služby.

3.1.3. Extended Search

Tato služba sice již oficiálně mezi ostatními nabídkami nefiguruje, ale prakticky ji lze stále vyuřívat, proto je zde stručně zmíněna.

Rozřířené vyhledávání je službou placenou, slouží pro lokalizaci požadovaného dokumentu v dalších knihovnách Velké Británie a přeposlání objednávky do některé z nich. Používá se jen v případě, že objednávku není možné vyřídít z fondu BL. Vlastní výpůjčka či kopie je pak ještě účtována dodávající knihovnou. Objednává se přes ARTWeb či ARTEmail (viz výše). Poplatek je stržen i v případě negativního vyřízení.

3.1.4. Electronic Theses Online Service (EThOS)

*Electronic Theses Online Service*⁴¹ je databáze 350 000 doktorských vysokoškolských prací z přibližně 120 institucí se záznamy od roku 1800. Je určena pro vědecké pracovníky. Obsahuje také asi 120 000 volně dostupných plnotextových dokumentů nebo odkazů na příslušné repozitáře. U většiny ostatních dokumentů je možné objednat sken práce přes EThOS - pomocí služby digitalizace na zakázku, která je dostupná i pro zahraniční instituce v pozici zprostředkovatele služby konečnému uživateli pro nekomerční účely (konečný uživatel musí podepsat speciální deklaraci s prohlášením o nekomerčním užití). Ceny jsou stanovovány individuálně, v současné době se většinou pohybují okolo částky 43,29 £ + DPH.

3.1.5. International Non-Commercial Document Supply (INCD)

*International Non-Commercial Document Supply*⁴² je službou dodávání dokumentů pro nekomerční účely. Nově se týká se pouze vzdělávacích institucí v zahraničí⁴³. Umožňuje zasílání kopií za poplatek, který je nižší než případě ostatních (podle BL „komerčních“) uživatelů. Podmínkou je nekomerční užití kopie, stvrzené na speciálním formuláři ještě před dodáním konkrétní kopie a vlastnoručně podepsané koncovým uživatelem. Koncem roku musí navíc koncoví uživatelé vyplnit souhrn všech svých objednávek dodaných touto službou. Podepsané deklarace je zprostředkovatelská organizace povinna uchovávat po dobu 6 let a mít je k dispozici pro případnou kontrolu. Dalším omezením je limit pro počet objednávek z jednoho svazku – v jednom kalendářním roce je možné objednat jen 9 kopií.

---

⁴¹ Více viz: <http://ethos.bl.uk/Home.do>.

⁴² Více viz: <http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/industryspecificinfo/publisher/INCD/index.html>.

⁴³ Před rokem 2013 byla tato služba k dispozici všem zahraničním knihovnám.

3.1.6. Customer Update

Jedná se o pravidelné zasílání novinek z oblasti dodávání dokumentů v podobě elektronické brožury. Tato služba je poskytována zdarma a je k dispozici také na webu BL⁴⁴.

3.2. Významné změny v současné nabídce služeb British Library

Ve službách BL pro MMS došlo během několika posledních let k velmi výrazným změnám, ať už pozitivním či negativním. Tato kapitola se věnuje jejich stručnému teoretickému popisu jako výchozímu bodu k vlastní analýze dopadu těchto změn na MMS v NK ČR.

3.2.1. Ceny

Na rozdíl od mnoha jiných systémů, BL **pravidelně zvyšuje poplatky za všechny služby** pro MMS⁴⁵. Konkrétně se jedná o ceny za výpůjčky, kopie, prodloužení i za *Extended Search* (zmíněno výše). Každý rok v srpnu se tak dorovnává inflace - jedná se o částky různě vysoké, které se pohybují okolo + 0,50 £. V poměru k ostatním systémům tak neúměrně rostou náklady na dodání dokumentů z BL, žádný jiný systém používaný NK nemění ceny tak drasticky. Pro srovnání:

- Výpůjčka z BL do zahraničí stála v roce 2005 14,80 £ (= 511 Kč) a v roce 2013 20,55 £ (= 709 Kč), rozdíl činí za uplynulých 8 let 5,75 £, tedy asi 198 Kč.
- Kopie z BL dodaná poštou do zahraniční knihovny standardní službou stála v roce 2005 8,25 £ (= 285 Kč) a v roce 2011⁴⁶ 11,30 £ (= 390 Kč), rozdíl za uvedených 6 let činí tedy asi 105 Kč.

3.2.2. Způsob objednávání

K velmi pozitivní změně došlo ve způsobu objednávání dokumentů. Díky **novému systému BLDSS** již není potřeba používat výše zmíněný on-line formulář *ARTEmail* či e-mailový *ARTWeb*, ačkoli obě možnosti jsou i dnes akceptovatelné. V čem ale spočívá zlepšení, když se ve všech případech jedná o elektronickou cestu? U *ARTEmailu* i *ARTWebu* je nutné vypisovat kompletní údaje o objednaném dokumentu a druhu služby, což je zdlouhavé. Navíc

---

⁴⁴ Více viz: <http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/help/customerupdates/index.html>.

⁴⁵ Aktuální ceník viz:

http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/help/pricing/2014_15/international/international-2014-15.pdf.

⁴⁶ Srovnatelné údaje lze uvádět jen do roku 2011, od dalšího roku jsou ceny za kopii pohyblivé kvůli různé výši autorských poplatků, jak bude uvedeno dále.

se může objednavatel dopustit překlepů, zapomenout uvést některé podstatné údaje nebo prostě omylem odeslat neúplně vyplněnou žádost. *ARTWeb* alespoň eliminuje nutnost uvádět podrobnosti o odesílateli objednávky, protože vyžaduje přihlášení, na jehož základě jsou tyto implicitní údaje automaticky doplněny. Jak již bylo popsáno v kapitole 3.1.1., propojením katalogu *Explore* a on-line objednávání v systému *BLDSS* jsou zmíněné komplikace vyřešeny. Velkou výhodou je také zobrazení konečné ceny ještě před odesláním objednávky. Uživatel má tak možnost zvolit způsob dodání, který mu cenou i podmínkami nejlépe vyhovuje a může si být jist výslednou částkou⁴⁷. Nový způsob objednávání je jednoznačně efektivnější, příjemnější a rychlejší.

3.2.3. Dodávání dokumentů

Už v roce 2005 BL nabízela dodnes používané 3 základní druhy dodání, vymezené lhůtou pro vyřízení objednávky – standardní (dnes 4 denní), 24 hodinové nebo 2 hodinové. Knihy jsou stále zasílány klasicky poštou (letecky), ovšem u kopií je dostupná širší škála způsobů dodání: poštou, elektronicky z tištěných dokumentů, elektronicky z dokumentů *born-digital*⁴⁸. Ještě v roce 2011 bylo možné dostat dokument faxem, dnešní nabídka tuto možnost již neuvádí. Také **elektronická forma prošla vývojem**: do roku 2002 byly články dodávány výhradně pomocí technologie *Ariel*⁴⁹, pak přibyla služba *SED*⁵⁰ (*Secure Eletronic Delivery*) založená na zasílání kopií pomocí chráněných PDF dokumentů. V současné době BL zavedla systém *FileOpen DRM*⁵¹, který žádný speciální software nevyžaduje - k otevření dokumentu stačí běžný Adobe Reader. Každá z uvedených možností doručení se liší také cenou.

3.2.4. Podmínky pro dodávání kopií

V oblasti dodávání kopií došlo v politice BL zřejmě k nejvýraznějším změnám.

Do roku konce 2011 mohly zahraniční knihovny používat 2 druhy služeb:

- *Copyright Fee Paid Photocopy Service* – tedy zhotovování kopií, ke kterým je účtován **autorský poplatek**. Jedná se o službu, která je dostupná všem typům

⁴⁷ Vzhledem k různé výši autorských poplatků za kopie, několika způsobům dodání a rychlosti vyřízení objednávky se může cena výrazně lišit.

⁴⁸ Dokumenty vzniklé a existující v elektronické podobě.

⁴⁹ Nutný speciální placený software od firmy Infotrieve, více viz: <http://www.infotrieve.com/ariel-interlibrary-loan-software>.

⁵⁰ K otevření dokumentu je vyžadován speciální software, který je ale dostupný zdarma. Více viz: <http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/help/receiving/deliveryoptions/electronic/sed/>.

⁵¹ Více viz: <http://www.fileopen.com/>.

uživatelů (nejen zahraničním knihovnám) a používá se dodnes. Ke standardnímu poplatku za dodání se přičítá odměna autorům, která je pak odváděna do UK Copyright Agency. Autorské poplatky jsou různě vysoké, záleží na dohodě BL s agenturou zastupující práva autorů [Kalinová, 1999]. Kopie je možné zasílat různými způsoby včetně elektronického dodání.

- *Overseas Library Privilege Service* – služba byla určena výhradně pro knihovny, které dodávaly kopie koncovým uživatelům pouze pro **nekomerční účely**. Na tuto službu **se nevztahovaly autorské poplatky**, kopie byly dodávány výhradně poštou. Od roku 2010 začala BL vyžadovat striktní dodržování přísnějších podmínek (viz body deklarace níže) a trvala rovněž na vyplňování speciálních deklarací (viz příloha), které musely zprostředkovatelské zahraniční knihovny uchovávat po dobu 6 let. BL si vyhradila právo kdykoli provést kontrolu plnění uvedených podmínek. V deklaracích bylo nutné uvádět adresu zprostředkovatelské zahraniční knihovny, jméno a adresu koncového uživatele, který svým podpisem stvrdil souhlas se 6 body prohlášení:
  - Se specifikací objednaného kopie pomocí čísla objednávky
  - S tím, že mu nikdy před tím tato kopie nebyla dodána
  - S tím, že kopii použije pouze pro výzkumné účely či soukromé studium a nedodá/nezhotoví kopii další osobě
  - S tím, že dle jeho vědomí žádná blízká osoba článek souběžně neobjednala
  - S tím, že si ponechá jen tištěnou kopii
  - S tím, že je odpovědný za následky spojené s případnými falešnými údaji v deklaraci

V roce 2012 BL službu *Overseas Library Privilege Service* úplně zrušila a nahradila ji již zmíněnou *International Non-Commercial Document Supply*. INCD je dodávána na základě licence od vydavatelů a vyžaduje navíc úhradu **snížené sazby autorských poplatků**⁵². Je možné využít elektronického zaslání článku ve formě zabezpečeného pdf, ale koncový uživatel musí dostat pouze tištěnou kopii. Další podmínky zahrnují⁵³:

- Zajistit podepsání prohlášení *Transactional Educational/Government End User Statement* (viz příloha) koncovým uživatelem ještě před objednáním kopie
- Každý kalendářní rok zajistit od každého koncového uživatele podpis souhrnného prohlášení, tzv. *Annual Educational/Government End User Statement*

---

⁵² V roce 2012 se jednalo o částku 5 £.

⁵³ Více viz:

<http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/industryspecificinfo/publisher/INCD/INCDT&Cs.pdf>.

- Všechna prohlášení uchovávat po dobu 6 let a kdykoli je zpřístupnit pro případnou kontrolu
- Maximální počet objednávek koncového uživatele za kalendářní rok je omezen na 9
- Jednorázově vyplnit a odeslat formulář s informacemi o zprostředkovatelské knihovně, která musí být zaměřena na vzdělávací účely
- Seznámit koncového uživatele se všemi podmínkami
- Touto službou lze dodat pouze kopie z vybraných periodik (existuje jejich přesný seznam)

Pokud knihovna není schopna všechny uvedené požadavky splnit, musí použít službu *Copyright Fee Paid Photocopy Service* a hradit tak autorské poplatky v plné výši. I tak ale platí, že:

- existují dokumenty, ze kterých BL vůbec není oprávněna zhotovit jakoukoli kopii
- bez souhlasu držitele práv není dovoleno dodané kopie dále kopírovat či skenovat, elektronické kopie se nesmí uchovávat

3.2.5. Prodlužování lhůt a služba Extended Search

BL je zvláštní také tím, že účtuje za prodloužení výpůjčních lhůt a zpoplatňuje rovněž zprostředkování dodání dokumentu z jiné britské knihovny (služba *Extended Search*, původně tzv. *BACKUP Search*). Změnou v tomto směru je od letošního roku zavedené **automatické prodlužování**. Když dokument není vrácen včas, BL automaticky lhůtu prodlouží a zpoplatní (uživatele o této skutečnosti informuje e-mailem). Vzhledem k tomu, že se částka za prodloužení lhůty letos vyšplhala až na 4,55 £, každé opožděné vrácení dokumentu (nebo jen delší doba doručení zaviněná poštou) výrazně zvyšuje náklady na MMS.

4. Analýza využívání služeb British Library v mezinárodních meziknihovních službách Národní knihovny ČR

Tato část práce se věnuje zkušenostem NK ČR se službami BL za posledních 15 let. Shrnuje dosavadní praxi a analyzuje sesbíraná data.

4.1. Využívání služeb British Library v Národní knihovně ČR

Pro NK ČR byla BL vždy důležitým zdrojem pro dodávání dokumentů ze zahraničí, proto má u BL zavedené finanční konto a dostává pravidelná měsíční vyúčtování.

Za uplynulé roky nejvíce využívala její základní služby, tedy objednávání výpůjček a kopií, dále prodlužování lhůt a zprostředkování dokumentů z jiných britských knihoven pomocí služby *Extended Search*. V poslední době NK ČR několikrát objednala kopie disertací pomocí databáze EThOS.

4.1.1. Způsob objednávání

NK ČR se snaží využívat nejrychlejších dostupných metod objednávání dokumentů a redukovat tak čas nutný na vyřízení objednávek MMS na minimum. Preferuje elektronické formuláře a žádanky, proto již mnoho let zasílá žádosti na výpůjčky a kopie pomocí on-line formuláře ARTWeb. Ačkoli je NK ČR přihlášená do systému BLDSS, je kvůli dočasným negativním zkušenostem s jeho funkčností⁵⁴ prozatím upřednostňován ARTWeb.

4.1.2. Dodávání kopií

Do roku 2011 bylo v NK ČR samozřejmostí objednávat kopie výhradně jako *Overseas Library Privilege Service*, tedy bez úhrady autorských poplatků, a to i za cenu komplikací s deklaracemi. Deklarace bylo možné přikládat k dodané kopii a připojit žádost o její vyplnění a doručení do oddělení ORMS. Tím nedocházelo ke zdržování v dodání článků koncovým uživatelům. Všechna podepsaná prohlášení byla tříděna podle let a čísel objednávek a dále uchovávána. Ke kontrole ze strany BL došlo pouze jedenkrát – byli jsme požádáni o rychlé dodání skenu vyplněné deklarace k určitému článku, vše proběhlo bez dalších komplikací.

---

⁵⁴ Systém několikrát na základě objednávky článku nabídl pouze dodání výpůjčky. Než bude BLDSS plně vyladěno, používáme bezproblémový ARTWeb. Přes BLDSS také nelze objednat *Extended Search*.

Vlivem příliš striktních podmínek *INCD* byla NK ČR po roce 2012 nucena začít využívat výše popsaný *Copyright Fee Paid Photocopy Service*.

4.1.3. Růst nákladů

Každoroční nárůst cen BL samozřejmě vytváří tlak na neustálé přehodnocování efektivity služeb BL a zvažování substituce srovnatelnými systémy. Jak bude ukázáno dále, BL patří k nejdražším zahraničním dodavatelům, které NK ČR používá.

Jelikož BL zpoplatňuje prodlužování lhůt (tato praxe nemá jinde obdoby), redukuje náklady tak, že čtenářům možnost prodloužení výpůjček z BL standardně nenabízíme. Pokud dojde k automatickému prodloužení lhůty, upozorňujeme BL na datum vrácení výpůjčky (v některých případech BL přistoupí k refundaci nákladů).

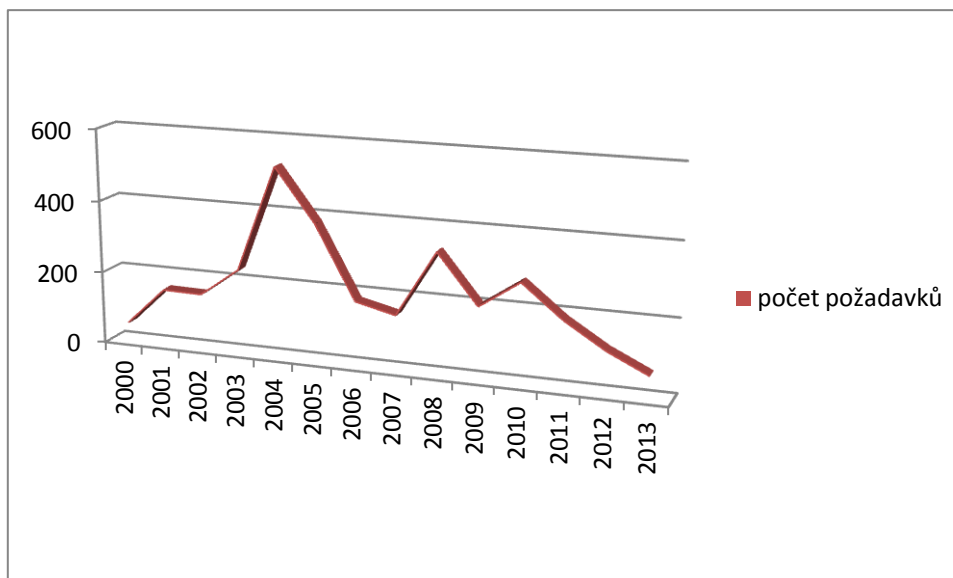
Kde je to možné, snažíme se nahradit placenou službu *Extended Search* přímým kontaktováním britských knihoven a ušetřit tak náklady na zprostředkování objednávky BL.

4.1.4. Kvalita služeb

Širokou škálou služeb, přehledností systému objednávání, kvalitou dodaných kopií, rychlostí zpracování objednávek i ochotou řešit případné nesrovnalosti patří BL mezi nejlepší dodavatele.

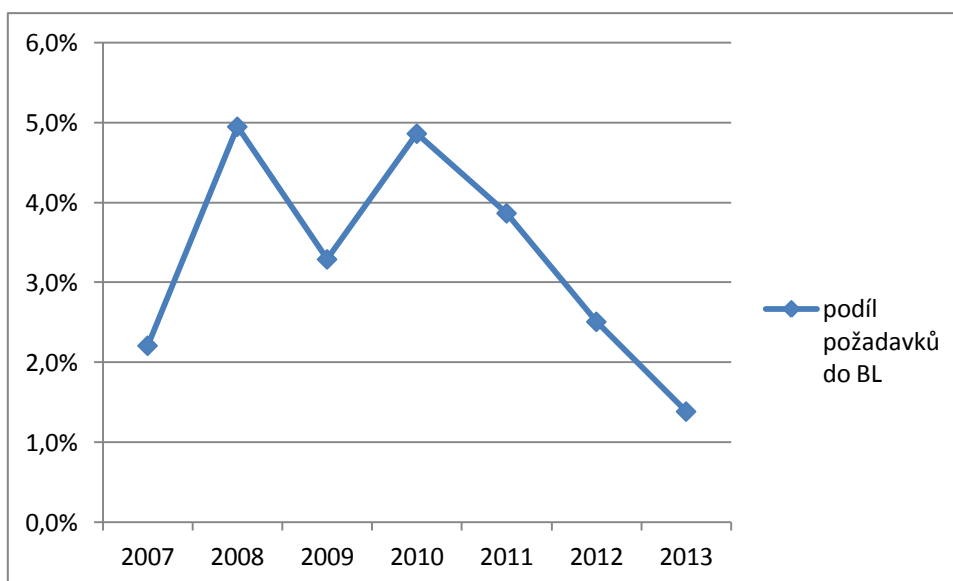
4.2. Vlastní analýza

V této části bude na základě zpracovaných grafů a tabulek provedena detailní analýza vybraných aspektů a jevů spolupráce NK ČR a BL v oblasti MMS.

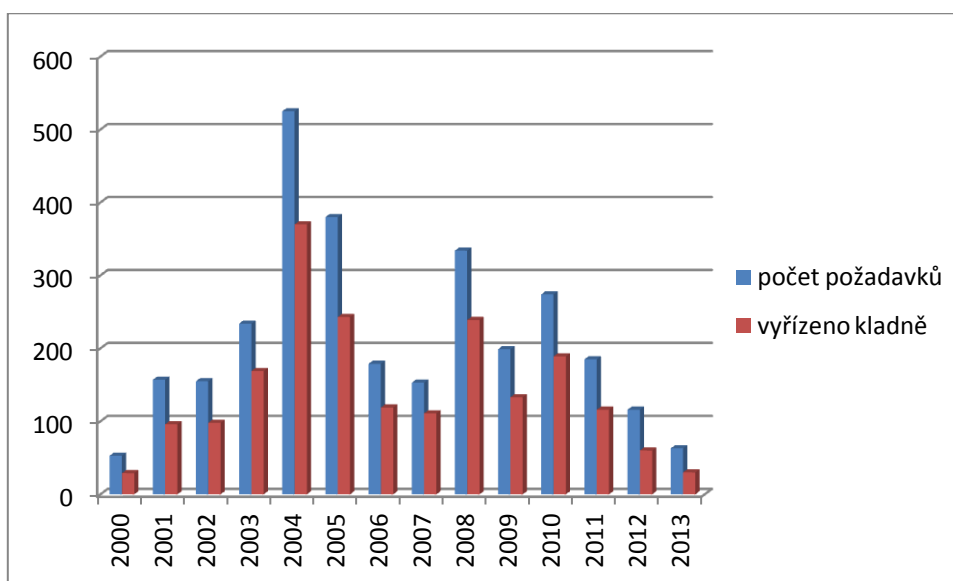
Graf 6 - Počet objednávek zaslaných do BL (zdroj: autorka práce)

První graf v této kapitole (avšak šestý v rámci práce) zobrazuje jeden ze základních ukazatelů míry spolupráce – celkový počet objednávek zaslaných do BL od roku 2000 do roku 2013. Výsledná křivka nabývá minimálních hodnot ve svém počátku (53 objednávek) a konci (63 objednávek), maximálních potom v roce 2004 (525 objednávek). Můžeme říci, že jednoznačně nevyšší oblibě se u nás BL těšila mezi roky 2003 a 2010. Od roku 2011 je křivka trvale klesající. O čem tyto údaje vypovídají? Trvalý pokles v počtu objednávek je způsoben zejména výrazným snížením žádostí o kopie. V roce 2011 NK ČR obdržela informaci o zrušení služby *Overseas Library Privilege Service* a začala se připravovat na očekávané výrazné dražení tím, že hledala substituty mezi ostatními zahraničními systémy. Zdražení služeb BL (zejména kopií) tedy vedlo k drastickému snížení objednávek zaslaných do BL.

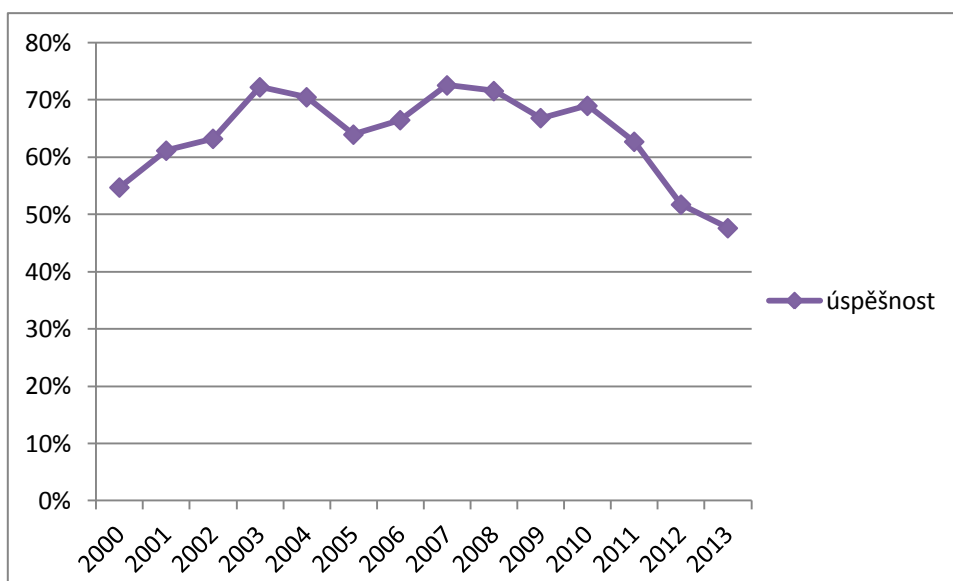
Graf 7 - Podíl požadavků do BL na celkovém počtu objednávek (zdroj: autorka práce)

Graf č. 7 zobrazuje podíl požadavků odeslaných do BL z celkového počtu objednávek zaslaných do zahraničí za roky 2007-2013. Křivka své minimum za sledované období vykazuje v roce 2013, kdy podíl objednávek zaslaných do BL činil jen něco málo přes 1 %! Výsledky zjištění podtrhují závěry učiněné u grafu č. 6.

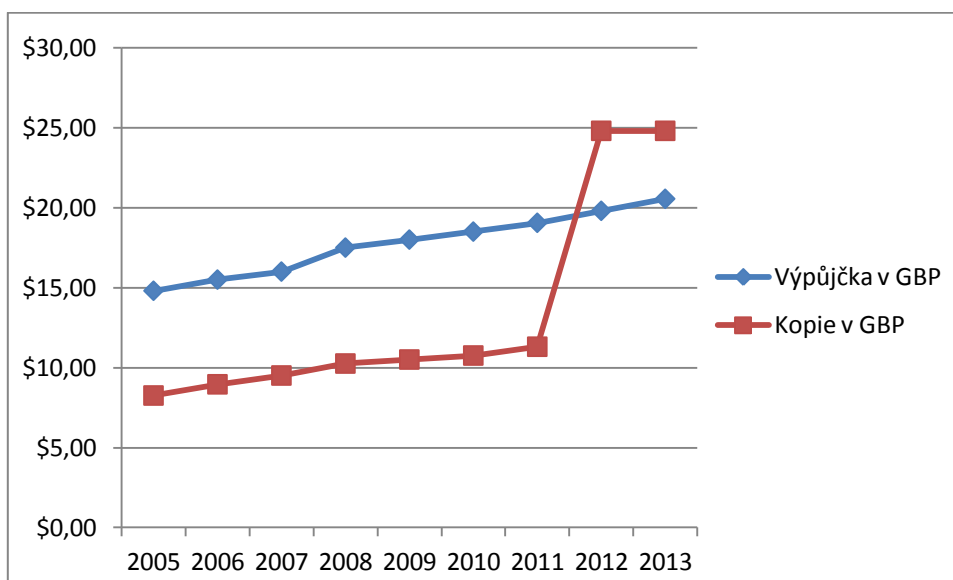
Graf 8 - Úspěšnost vyřízení objednávek do BL (zdroj: autorka práce)

Osmý graf opět mapuje období 2000-2013. Zobrazuje počet úspěšně vyřízených požadavků zaslaných do BL vzhledem k celkovému počtu požadavků zaslaných do BL. Doplnuje jej graf č. 9, který z grafu č. 8 vychází.

Graf 9 - Podíl kladně vyřízených objednávek do BL na celkovém počtu (zdroj: autorka práce)

Podíl kladně vyřízených objednávek z celkového počtu objednávek odeslaných do BL ukazuje úspěšnost objednávek zaslaných do BL, která se pohybuje mezi 50 a 73 %, většinou ale zůstává na hodnotách okolo 70 %. Proč bývá cca 30 % žádostí o kopii nebo výpůjčku neúspěšných, ukazuje jeden z dalších grafů. Celkově ale můžeme říci, že převážná většina objednávek je dodána úspěšně. Důvodem může být mj. to, že v BL se objednávají publikace nalezené v katalogu *Explore* a opatřené signaturou.

Graf 10 - Vývoj cen za dokumenty dodané z BL (zdroj: autorka práce)

Graf s č. 10 zobrazuje údaje z jiné oblasti, zaměřuje se tentokrát na ceny v britských librách účtované za roky 2005-2013, a to u dvou základních služeb – výpůjček a kopií. Jak již bylo popsáno, poplatky za služby BL se každoročně zvyšují. Překvapující může být především

ohromný skok v ceně kopií po roce 2012, kdy výše poplatků za kopie dokonce předčí poplatky za výpůjčky⁵⁵. Příčinou je několikrát zmíněné placení autorských poplatků, které tvoří větší část ceny za dodání kopie. Z grafu je tedy patrné, že ceny za kopie se po roce 2012 znásobily více než dvakrát.

Rok	Výpůjčka v GBP	Výpůjčka v CZK	Kopie v GBP	Kopie v CZK
2005	14,80	511	8,25	285
2006	15,50	535	8,95	309
2007	16,00	552	9,50	328
2008	17,50	604	10,25	354
2009	18,00	621	10,50	362
2010	18,50	638	10,75	371
2011	19,05	657	11,30	390
2012	19,80	683	24,80	856
2013	20,55	709	24,80	856

Tabulka 1 - Vývoj cen BL za kopie a výpůjčky pro zahraničí (zdroj: autorka práce)

Tabulka č. 1 je jen jiným vyjádřením grafu č. 10, je zde uváděna kvůli podrobnějšímu přehledu vývoje cen. Pro lepší představu o výši poplatků BL je tabulka rozšířena o přepočet na české koruny. Částka za kopie v roce 2012 a 2013 je na rozdíl od všech ostatních hodnot uvedena pomocí výpočtu průměrné hodnoty za reprezentativní rok 2013⁵⁶, protože její součástí jsou variabilní autorské poplatky.

Typ služby	Cena v GBP	Cena v CZK
Extended Search	9,30	321
Prolongace	4,45	154

Tabulka 2 - Další cenové náklady služeb BL, ceny za rok 2014 (zdroj: autorka práce)

Tabulka č. 2 podává informaci o cenách za další dvě služby pro rok 2014 – prodloužení výpůjčky, které vyjde na 154 Kč a službu *Extended Search*, která stojí dokonce 321 Kč. Není divu, že se NK ČR snaží na těchto dvou službách šetřit své náklady.

Dokument	Cena v GBP	Cena v CZK
Výpůjčka	38,10	1 315
Kopie	40,61	1 401

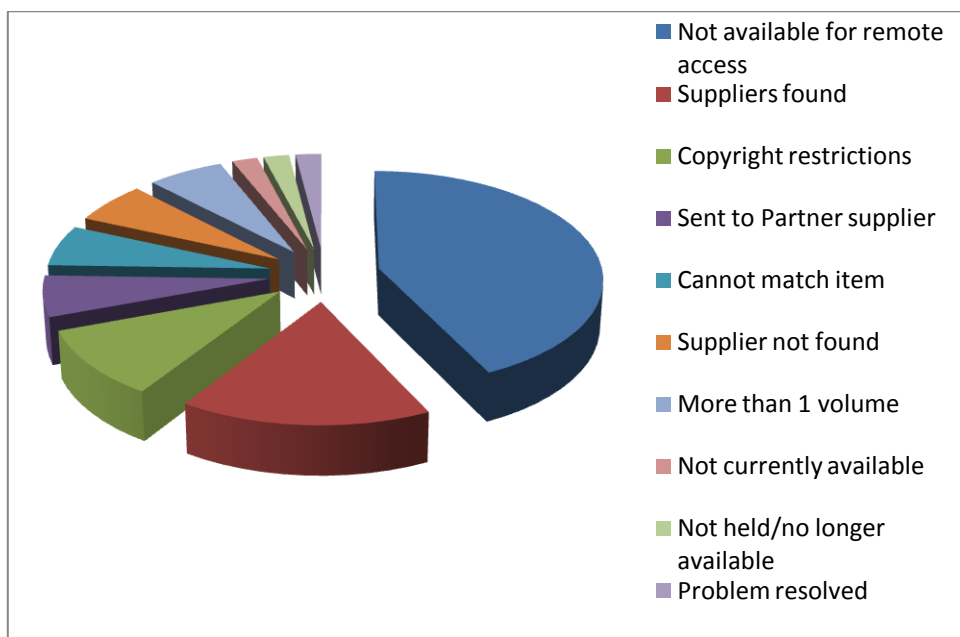
Tabulka 3 - Extrémní případy účtování BL (zdroj: autorka práce)

Třetí tabulka ukazuje pro zajímavost dva extrémní případy – nejvyšší cenu za výpůjčku ve výši 1315 Kč a v případě kopie dokonce 1401 Kč. U výpůjčky se jednalo o vícesvazkové dílo,

⁵⁵ Tento fakt je na první pohled absurdní vzhledem k tomu, že výpůjčky bývají kvůli vyšším nákladům na poštovné a pojistné dražší než kopie.

⁵⁶ Za rok 2012 byla vyřízena jen jedna kopie, cena nemá dostatečně vypovídající hodnotu. Za rok 2013 bylo vyřízeno celkem sedm kopií, ve všech případech byly účtovány i autorské poplatky.

každý díl byl účtován zvlášť. Výše ceny za kopii byla dána zejména zatím dosud nejvyšším autorským poplatkem, jaký byl NK ČR účtován.

Graf 11 - Záporné odpovědi z BL za období květen 2013 – červenec 2014 (zdroj: autorka práce)

Kód BL	Záporná odpověď v AJ	Vysvětlení v ČJ	Počet
DIRECT	Not available for remote access	Dokument nelze půjčit mimo budovu BL (presenční exemplář)	21
DIRECT	Suppliers found	Dokument nelze dodat, ale našli jsme tyto potenciální dodavatele ...	8
RCOP	Copyright restrictions	Dokument nelze dodat kvůli autorsko-právním omezením, žádejte výpůjčku nebo kopii s placenými autorskými poplatky	5
CRF*CANNOT MATCH ITEM	Cannot match	Dokument nenalezen nebo dodány špatné bibliografické údaje	3
NOT*NUKL	Suppliers not found	Nebyla nalezena žádná dodavatelská knihovna	3
TOTAL LOAN*MORE THAN 1 VOLUME	More than 1 volume	Dokument nelze dodat, protože má více jak jeden svazek - každý svazek je nutno objednat zvlášť	3
CAT*REAPPLY	Not currently available	Dokument je momentálně nedostupný, objednejte za uvedený počet týdnů znovu	1
NOT	Not held/no longer available	Dokument (již) není v BL k dispozici	1

Tabulka 4 - Nejčastější záporné odpovědi za období květen 2013 - červenec 2014 (zdroj: autorka práce)

Graf č. 11 a tabulka č. 4 rozebírají důvody pro negativně vyřízené objednávky za období květen 2013 až červenec 2014 (data za další časový úsek žel nejsou k dispozici). Nejčastější

příčinou zamítnutí vyřízení objednávek z BL je prezenční status objednaných knih. V takovém případě se snažíme lokalizovat knihu v jiných knihovnách (většinou v ostatních britských nebo amerických v rámci systému OCLC), nebo nabízíme uživateli možnost objednatže žádané knihy kopii stati. Druhou nejčastější negativní zprávou byla informace o nedostupnosti svazku ve fondu BL s doporučením, na kterou další britskou instituci se může žádající knihovna přímo obrátit. Třetí záporná odpověď se týkala kopií, které BL nebyla schopna kvůli copyrightovým restrikcím dodat.

4.3. Konkurenční systémy a služby

Vzhledem k uvedeným problémům s poplatky a komplikovanými podmínkami některých služeb BL se nabízí otázka, jak efektivně lze služby BL substituovat. Situace je odlišná v případě kopií a výpůjček.

4.3.1. Pro dodávání kopií

Kvůli neúměrně vysokým cenám objednáváme kopie z BL jen tehdy, jedná-li se o dílo britské provenience a není-li dostupné v žádném jiném systému.

Systém	Průměrná cena kopie
NLM Bethesda ⁵⁷	171 Kč
SUBITO	202 Kč
OCLC	290 Kč
BL	856 Kč

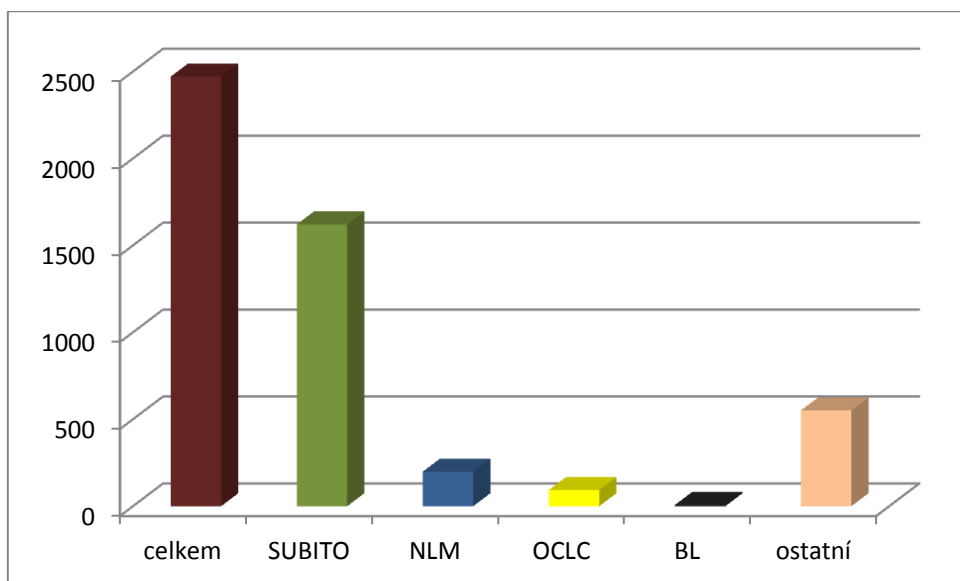
Tabulka 5 - Srovnání průměrných cen za dodané kopie z nejpoužívanějších zahraničních systémů za rok 2012 (zdroj: zpracováno oddělením ORMS NK ČR, tabulka nebyla oficiálně publikována)

Jak je patrné z tabulky č. 5, kopie dodaná z BL byla v roce 2012 téměř třikrát dražší než u ostatních uváděných používaných systémů. Kritériem efektivity jsou také rychlost dodání kopií a jejich kvalita. Všechny uvedené systémy dodávají ve standardních případech kopie elektronicky, tj. do několika dní (většinou do druhého až třetího pracovního dne). Rychlost dodání je tedy srovnatelná (u BL dokonce delší). Kvalita dodaných kopií bývá různá, většinou ale není výrazně horší než kvalita standardních⁵⁸ kopií z BL. Z racionálního hlediska je tedy výhodnější objednat kopii u jiných systémů, je-li zdrojový časopis dostupný. Vzhledem k příkladům z roku 2012, kdy jsme dle daných kritérií z BL obdrželi jednu kopii a roku 2013,

⁵⁷ Služba dodávání kopií z americké lékařské knihovny National Library of Medicine in Bethesda, více viz: www.nlm.nih.gov.

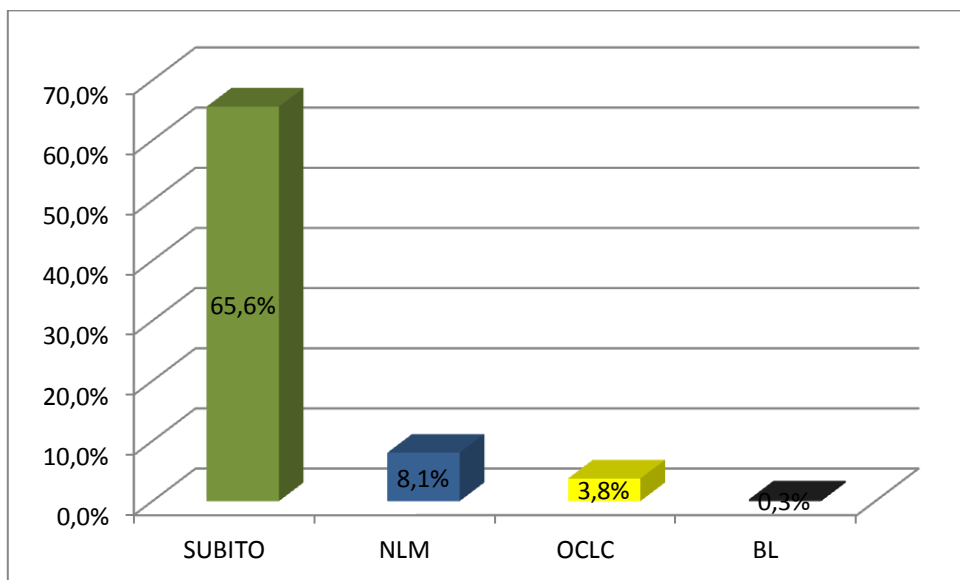
⁵⁸ BL nabízí i kopie vysoké kvality za ještě vyšší cenu.

kdy se jednalo o sedm článků, můžeme říct, že substituce kopií z jiných systémů je úspěšná. O tom se můžeme přesvědčit i na základě dvou následujících grafů.

Graf 12 - Počet vyřízených objednávek z vybraných systémů ve formě kopie za rok 2013 (zdroj: autorka práce)

Graf č. 12 srovnává počet vyřízených objednávek formou kopie za rok 2013. Růžový sloupec zobrazuje objednávky vyřízené z ostatních systémů, zejména pak z knihoven dožádaných e-mailem, články získané nákupem přímo od dodavatele nebo dokonce přímo od autora (těch je však jen několik).

Graf 13 - Podíl vyřízených objednávek ve formě kopie z vybraných systémů na celkovém počtu za rok 2013 (zdroj: autorka práce)

Třináctý graf srovnává podíly vyřízených objednávek z vybraných systémů na jejich celkovém počtu. Je patrné, že téměř 80 % kopií bylo vyřízeno přes tři efektivní systémy SUBITO, NLM a OCLC, tedy velmi rychle a za přijatelnou cenu.

4.3.2. Pro výpůjční služby

U výpůjček je nutné sledovat nejen náklady, ale také teritoriální princip (kvůli době dodání, výši poštovného při vracení dokumentu a problémům s celnicí mimo schengenský prostor) – obecně se upřednostňuje objednávání výpůjček z evropských kontinentálních knihoven před knihovnami z ostatních částí světa.

Smysl má tedy srovnání dvou zámořských systémů – BL a OCLC⁵⁹.

Systém	Kopie	Výpůjčka
BL	8,8	9,4
OCLC	3,2	16,8

Tabulka 6 – Srovnání délky dodání dokumentů z BL a OCLC ve dnech za rok 2013 (zdroj: autorka práce)

Tabulka 6 ukazuje rychlost dodání dokumentu z BL a z OCLC (výpůjčky i kopie). Vidíme zde, že výpůjčka z BL bývá vyřízena téměř dvakrát rychleji.

Systém	Průměrná cena výpůjčky
OCLC	379 Kč
BL	683 Kč

Tabulka 7 - Srovnání průměrných cen za výpůjčky za rok 2012 (zdroj: autorka práce)

V rámci průměrných cen je zřetelně výhodnější OCLC, nicméně cenový rozdíl není až tak výrazný, jako je tomu u kopií. Cena a rychlost dodání jsou jedny z důvodů, proč nedošlo k tak velkému snížení počtu výpůjček z BL. Ačkoli je efektivnější dát přednost evropským kontinentálním knihovnám, oproti OCLC má BL své výhody a není ve výběru dodavatele na posledním místě, jako je tomu u kopií.

⁵⁹ Také proto, že se systémy SUBITO a NLM pro výpůjčky nepoužívají. Objednání výpůjček ze Subita je finančně méně výhodné než přímé objednání e-mailem u jednotlivých knihoven a rychlost dodání je srovnatelná. NLM dodává do zámoří pouze kopie.

5. Závěr

BL je bezpochyby významným zahraničním dodavatelem MMS, nicméně svou cenovou politikou se blíží charakteru komerčních systémů. Jak bylo ukázáno, nabízí širokou škálu služeb a neustále pracuje na jejich inovaci, ale z hlediska MMS jsou srovnatelné s dalšími nabízenými systémy, které jsou navíc cenově mnohem výhodnější. V oblasti dodávání kopií BL přistoupila k restriktivní politice tím, že svými podmínkami v podstatě znemožnila objednávání pro nekomerční použití a autorské poplatky jsou ve srovnání s jinými zeměmi enormně vysoké.

Jak tedy odpovědět na otázky z úvodní kapitoly?

Dají se zdroje BL nahradit jinými? Jak je vidět z předchozích průzkumů, z velké části ano. U objednávek na kopie stojí za to upřednostňovat jiné systémy (např. SUBITO, NLM, OCLC) a obracet se na BL pouze v případě, že žádaný dokument není jinak dostupný. U výpůjček dokumentů je situace komplikovanější, zde je třeba na výběr dodávající knihovny pohlížet z více úhlů. Nicméně relativně vysoké ceny, krátké výpůjční lhůty a zpoplatněné automatické prodlužování staví i zde BL spíše do pozadí.

Jsou ještě dnes služby British Library v oblasti MMS v Národní knihovně využitelné? To bezpochyby ano. Jak již bylo několikrát zdůrazněno, BL disponuje obrovskými dokumentovými zdroji, často jedinečné povahy – jinde nedostupnými nebo jen těžko dostupnými. NK ČR jako centrum MMS v ČR potřebuje spolupracovat i s méně výhodnými systémy, aby svým uživatelům zpřístupnila co nejširší škálu dokumentů. Musí však zvolit vhodnou strategii a snažit se využívat všechny dostupné zdroje co nejefektivněji.

Může být její politika v oblasti meziknihovních služeb příkladem a inspirací pro ostatní? Z pohledu praxe MMS v NK ČR můžeme konstatovat, že kdyby politika BL inspirovala i ostatní země či systémy, znamenalo by to přinejmenším pro naše oddělení nutnost omezení počtu požadavků do zahraničí kvůli finančním nákladům nebo výrazné zdražení těchto služeb pro koncové uživatele a snížení efektivity služeb MMS jako takových (kvůli přísným autorskoprávním restrikcím by se snížil počet vyřízených požadavků). Tím by také nutně došlo k dalšímu snížení počtu požadavků, protože mnoho uživatelů by si dražší služby MMS nemohlo dovolit.

NK ČR bude služby BL určitě využívat dál, nicméně v jiné míře, než tomu bylo před několika lety. Nezbývá než doufat, že BL v budoucnu najde řešení, jak se lépe vyrovnat s autorskoprávními restrikcemi a změni svůj postoj k trvale rostoucím cenám.

6. Seznam použité literatury

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. Knihovna, 2013. *Výroční zpráva o činnosti a hospodaření za rok 2012*. Praha: Knihovna AV ČR. ISBN 978-80-86675-25-1. Dostupný také z: <http://www.lib.cas.cz/wp-content/uploads/Vyrocnizprava-KNAV-2012.pdf>.

BIBSYS, 2014. *BIBSYS / Ask* [online]. Trondheim: BIBSYS, [cit. 2014-07-16]. Dostupný z: <http://ask.bibsys.no/ask>.

BRADFORD, Jean, ed. a BRINE, Jenny, ed., 2006. *Interlending and document supply in Britain today*. Oxford: Chandos Publishing, xii, 187 s. Chandos Information Professional Series. ISBN 1-84334-140-9.

BRITISH LIBRARY, 2014a. *The British Library: Explore the world's knowledge* [online]. London: The British Library, [cit. 2014-07-16]. Dostupný z: <http://www.bl.uk/>.

BRITISH LIBRARY, 2014b. *Document Supply Service* [online]. London: The British Library, [cit. 2014-07-16]. Dostupný z: <http://www.bldss.bl.uk/BLDSS/>.

ČESKO, 2001. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 98, s. 5683-5688. ISSN 1211-1244. Dostupný z aplikace: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>.

ČESKO, 2002. Vyhláška Ministerstva k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb: [Vyhláška Ministerstva kultury č. 88/2002 Sb]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 39, s. 1843-1844. ISSN 1211-1244. Dostupný z aplikace: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>.

ČESKO. MINISTERSTVO KULTURY, 2011. *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven: knihovny pro EVROPU 2020* [online]. [Ministerstvo kultury], [cit. 2014-06-16]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/docs/koncepce2011-14/Koncepce_PIK_Rozp.doc?PHPSESSID=8fcd68d89e10591025f1fee72f129f2b.

DAVIS, Stan a Bill DAVIDSON. 1995. *Vize roku 2020*. Vyd. 1. Praha: Národní informační středisko ČR. 264 s. ISBN 80-212-0122-3.

FRONKOVÁ, Denisa, 2013. Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby (MMVS).

Informace [online]. č. 2 [cit. 2014-07-03]. ISSN 1805-2800. Dostupný z:

<http://www.lib.cas.cz/casopis-informace/mezinarodni-meziknihovni-vypujcni-sluzby-mmvs/>.

INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND

INSTITUTIONS, 2002. *International Lending and Document Delivery: Principles and*

Guidelines for Procedure [online]. The Hague: IFLA, last revision 2002 [cit. 2014-06-17].

Dostupný z: <http://archive.ifla.org/VI/2/p3/ildd.htm>.

KAFKOVÁ, Pavlína, 2010. Využití OCLC v meziknihovních službách NK ČR. In: *IT lib*.

14(3), s. 57-59. ISSN 1335-793X. Dostupný také z: http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2010/3/vyuziti-oclc-v-meziknihovnich-sluzbach-nk-cr.html?page_id=941.

KALINOVÁ, Kristina, 1999. *Meziknihovní výpůjční služby a služby dodávání dokumentů ve Velké Británii*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR - odbor knihovnictví, 1999. 114 s.

Studijní texty. ISBN 80-7050-342-4.

KOLÁŘOVÁ, Mária a SMETANOVÁ, Dana, 2000. Nabídka elektronických služeb typu

Document delivery v zahraničních knihovnách využívaná v STK. In: *Služby knihoven v elektronickém prostředí*. Praha: Státní technická knihovna, s. 63-66.

MORAVSKÁ ZEMSKÁ KNIHOVNA (Brno, Česko), 2013. *Výroční zpráva o činnosti a hospodaření za rok 2012*. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně. Dostupný také z:

http://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/souboryMZK/pdf/vyrocní_zprava_mzk-2012.pdf.

MORAVSKÁ ZEMSKÁ KNIHOVNA (Brno, Česko), 2014. *Ceník placených služeb a poplatků* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, poslední aktualizace 31-3-2014.

Dostupný z: <http://www.mzk.cz/cenik-placenych-sluzeb-poplatku-v-kc#mvs>.

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY, 2002. *Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, [cit. 2014-06-16]. Dostupný z:

<http://www.nkp.cz/sluzby/mvs-metpokyny>.

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY, 2014a. *Národní knihovna České republiky* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, [cit. 2014-07-16]. Dostupný z: <http://www.nkp.cz/>.

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY, 2014b. *Výroční zpráva Národní knihovny České republiky 2013* [online]. Praha: Národní knihovna České Republiky. ISBN 978-80-7050-633-2. Dostupný z: <http://www.nkp.cz/soubory/ostatni/vz2013.pdf>.

OCLC, 2014. *WorldShare* [online]. Dublin: OCLC, © 2014 [cit. 2014-07-07]. Dostupný z: <http://oclc.org/worldshare.en.html>.

PLANKOVÁ, Jindra, 2003. Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2014-06-07]. Dostupný z: http://aleph.nkp.cz/F/VI9EQ1NH438KBMBFK74Q29RC46BQPJXMFJ6FE84N5M3IFQ8EL Y-32081?func=file&file_name=find-b&local_base=KTD.

PLANKOVÁ, Jindra, 2007a. Charakteristika vybraných zahraničních systémů a služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. **11**(4) [cit. 2014-07-03]. ISSN 1212-5075. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/node/4045>.

PLANKOVÁ, Jindra, 2007b. *Meziknihovní služby v České republice* [online]. Praha, Univerzita Karlova v Praze, [cit. 2014-06-07]. Dostupný z: <http://texty.jinonice.cuni.cz/studijni-texty/plankova-jindra/meziknihovni-sluzby-v-ceske-republice/view>.

PLANKOVÁ, Jindra, 2007c. Základní kritéria výběru a hodnocení systémů a služeb dodávání dokumentů. *Ikaros* [online]. **11**(3) [cit. 2014-07-03]. ISSN 1212-5075. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/node/4004>.

PLANKOVÁ, Jindra, 2010. Systémy elektronické komunikace dokumentů a jejich význam v informační společnosti. *Knihovna: knihovnická revue*. **21**(2), 21-38. ISSN 1801-3252. Dostupný také z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna102/10221.htm>.

POSPÍŠILOVÁ, Jindřiška a Ludmila KOHOUTOVÁ, 2011. Meziknihovní služby v roce 2010. In: *Knihovny současnosti 2011*. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, s. 127-132. ISBN 978-80-86249-62-9.

RERO, 2004. *RERO* [online]. Martigny: RERO, © 2004-14 [cit. 2014-07-16]. Dostupný z: <http://www.rero.ch>.

RICHTER, Vít a SMETANOVÁ, Dana, 2014. Elektronické dodávání dokumentů v ČR. *Ikaros: elektronický časopis o informační společnosti* [online]. **18**(3) [cit. 2014-07-02]. ISSN 1212-5075. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/elektronicke-dodavani-dokumentu-v-cr>.

ROSSIJSKAJA GOSUDARSTVENNAJA BIBLIOTEKA, 2012. *Portal of Department of Additional Services of Russian State Library* [online]. Moskva: Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka, © 2012-14 [cit. 2014-07-16]. Dostupný z: <http://udo.rsl.ru/>.

STÖCKLOVÁ, Anna, 2008. *Služby knihoven - vybrané problémy* [online]. Praha, Univerzita Karlova v Praze, [cit. 2014-06-07]. Dostupný z: http://texty.jinonice.cuni.cz/studijni-texty/stocklova-anna/stocklova_05.pdf/view.

SUBITO, 2014. *Subito: dokumente aus Bibliotheken e. V.* [online]. Berlin: Subito, [cit. 2014-07-03]. Dostupný z: <http://www.subito-doc.de/index.php?>.

VĚDECKÁ KNIHOVNA (Olomouc, Česko), 2013. *Výroční zpráva Vědecké knihovny v Olomouci za rok 2012*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci. ISBN 978-80-7053-299-7. Dostupný také z: http://www.vkol.cz/data/soubory/vyrocní_zpravy/vz2012.pdf.

7. Seznam grafů

Graf 1 - Počet vyřízených MMS požadavků v českých knihovnách (zdroj: autorka práce)	15
Graf 2 - Počet požadavků zaslaných do zahraničí (zdroj: autorka práce)	20
Graf 3 - Počet požadavků z jiných zemí (zdroj: autorka práce)	21
Graf 4 - Struktura požadavků zaslaných do zahraničí za léta 2000-2007 (zdroj: autorka práce)	22
Graf 5 - Struktura požadavků ze zahraničí za léta 2000-2007 (zdroj: autorka práce)	22
Graf 6 - Počet objednávek zaslaných do BL (zdroj: autorka práce)	38
Graf 7 - Podíl požadavků do BL na celkovém počtu objednávek (zdroj: autorka práce)	39
Graf 8 - Úspěšnost vyřízení objednávek do BL (zdroj: autorka práce).....	39
Graf 9 - Podíl kladně vyřízených objednávek do BL na celkovém počtu (zdroj: autorka práce)	40
Graf 10 - Vývoj cen za dokumenty dodané z BL (zdroj: autorka práce)	40
Graf 11 - Záporné odpovědi z BL za období květen 2013 – červenec 2014 (zdroj: autorka práce)	42
Graf 12 - Počet vyřízených objednávek z vybraných systémů ve formě kopie za rok 2013 (zdroj: autorka práce)	44
Graf 13 - Podíl vyřízených objednávek ve formě kopie z vybraných systémů na celkovém počtu za rok 2013 (zdroj: autorka práce).....	44

8. Seznam tabulek

Tabulka 1 - Vývoj cen BL za kopie a výpůjčky pro zahraničí (zdroj: autorka práce)	41
Tabulka 2 - Další cenové náklady služeb BL, ceny za rok 2014 (zdroj: autorka práce).....	41
Tabulka 3 - Extrémní případy účtování BL (zdroj: autorka práce).....	41
Tabulka 4 - Nejčastější záporné odpovědi za období květen 2013 - červenec 2014 (zdroj: autorka práce).....	42
Tabulka 5 - Srovnání průměrných cen za dodané kopie z nejpoužívanějších zahraničních systémů za rok 2012 (zdroj: zpracováno oddělením ORMS NK ČR, tabulka nebyla oficiálně publikovaná)	43
Tabulka 6 – Srovnání délky dodání dokumentů z BL a OCLC ve dnech za rok 2013 (zdroj: autorka práce).....	45
Tabulka 7 - Srovnání průměrných cen za výpůjčky za rok 2012 (zdroj: autorka práce)	45

9. Seznam obrázků

Obrázek 1 - Schématické zobrazení workflow agendy MMS (zdroj: autorka práce)	18
--	----

10. Seznam příloh

Příloha 1 – Deklarace British Library používaná do roku 2011 (tzv. <i>Copyright Declaration</i>)...	i
Příloha 2 – Deklarace British Library používaná v současnosti (tzv. <i>Transactional Educational End User Statement</i>)	ii
Příloha 3 – Souhrnná deklarace British Library používaná v současnosti (tzv. <i>Annual Educational End User Statement</i>)	iii
Příloha 4 – Objednávka v BLDSS	iv
Příloha 5 – Přehled objednávek v BLDSS.....	v
Příloha 6 – OCLC WorldShare	vi
Příloha 7 – Objednávka v OCLC WorldShare.....	vii

Příloha 1 – Deklarace British Library používaná do roku 2011 (tzv.
Copyright Declaration)

COPYRIGHT DECLARATION

TO THE LIBRARIAN OF [ADDRESS OF LIBRARY]	
<div></div>	

1	PLEASE SUPPLY ME WITH A COPY OF: * THE ARTICLE IN THE PERIODICAL, THE PARTICULARS OF WHICH ARE <div></div> * THE PART OF THE PUBLISHED WORK, THE PARTICULARS OF WHICH ARE <div></div> * THE DETAILS AS SPECIFIED ON REQUEST NUMBER <div></div> REQUIRED BY ME FOR THE PURPOSES OF RESEARCH OR PRIVATE STUDY (* Delete whichever are inappropriate)
---	--

2	I DECLARE THAT - (a) I have not previously been supplied with a copy of the same material by you or any other librarian; (b) I will not use the copy except for research for a non-commercial purpose or private study and will not supply a copy of it to any other person; and (c) to the best of my knowledge no other person with whom I work or study has made or intends to make, at or about the same time as this request, a request for substantially the same material for substantially the same purpose.
---	---

3	I understand that if the declaration is false in a material particular, the copy supplied to me by you will be an infringing copy and that I shall be liable for infringement of copyright as if I had made the copy myself. <table><tr><td>SIGNATURE</td><td>DATE</td></tr><tr><td><div></div></td><td><div></div></td></tr><tr><td colspan="2">NAME <div></div></td></tr><tr><td colspan="2">ADDRESS <div></div> <div></div></td></tr></table>	SIGNATURE	DATE	<div></div>	<div></div>	NAME <div></div>		ADDRESS <div></div> <div></div>	
SIGNATURE	DATE								
<div></div>	<div></div>								
NAME <div></div>									
ADDRESS <div></div> <div></div>									

October 2003

Příloha 2 – Deklarace British Library používaná v současnosti (tzv. *Transactional Educational End User Statement*)

British Library International Non-Commercial Document Supply Service

Transactional Educational End User Statement

This Agreement is a legal agreement between you and [insert name of Institution] .....

("Institution") setting out the manner in which you may use the copy of the item you have ordered.
The particulars of the copy you have ordered are:

[Insert details] (the "Copy").

By collecting the Copy in paper form and/or by downloading an electronic version of the Copy you are agreeing to be bound by the terms and conditions of this Agreement.

1. In consideration of your obligations under this Agreement, you are hereby given permission to use the Copy for the purposes of learning, teaching, academic research, scientific research or private study ("Non-Commercial Use"). Save as permitted under clause 2 below, you shall not copy, forward, distribute, modify, adapt, transform, translate, create any derivative work of the Copy, resell or use the Copy in any way that would either infringe any intellectual property rights subsisting in the Copy and/or amount to commercial use of the Copy.
2. If you have received an electronic link to access the Copy you hereby undertake to print the Copy once.
3. You hereby consent to the Institution disclosing any data relating to you to the publisher of the Copy (the "Rights Holders") for the purposes of investigating and/or preventing any misuse of the Copy or breach of any term of this Agreement.
4. Unless told otherwise by the Institution, You acknowledge and agree to collect any paper copies of the Copy, in person, from the Institution's premises. If you have been permitted access to the Copy via a secure electronic link, you hereby undertake not to, in any way, interfere with or try to circumvent any restrictions or digital rights management systems that have been applied to electronic link and/or use of the Copy.
5. You declare that at the time you ordered the Copy, and at the time you collected the Copy, your principle address was based in the country in which the Institution is situated.
6. You shall not transfer, assign or otherwise dispose of any of the rights and obligations in this Agreement to any third party.
7. You hereby declare that you have not been previously supplied with a copy of the Copy by the Institution or another third party.
8. You acknowledge and agree that:
  - 8.1 any delay by the Institution to take any action or insist on your performance of this Agreement shall not constitute a waiver of the Institution's rights and remedies and shall not relieve you of any obligations under this Agreement;
  - 8.2 this agreement shall form the entire agreement between me and the Institution and shall supersede any previous agreement between me and the Institution in relation to my use of the Copy;
  - 8.3 this Agreement shall be governed by English Law and shall be submitted to the exclusive jurisdiction of the English and Welsh Courts.
  - 8.4 that other than the Rights Holders, the British Library and the Institution, no other party may enforce any term of this agreement or have any rights under the Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999.

I confirm that I have read and understood the terms of this Agreement set out above and I hereby accept and agree to be bound by the terms herein.

SIGNED ..... PRINT NAME .....

DATE ..... ADDRESS .....

Příloha 3 – Souhrnná deklarace British Library používaná v současnosti (tzv. *Annual Educational End User Statement*)

British Library International Non-Commercial Document Supply Service Annual Educational End User Statement

To be signed by all End Users wishing to access Copies supplied to the Institution
by the British Library:

I....., hereby declare that:

1. I am currently affiliated to .....
an educational establishment (the "Institution") to which the .....
(the "Authorised Library") is attached and I am a registered student / member of staff / researcher / walk-in user
[delete as appropriate].
2. I agree that I will only use the Copies that I order for the purposes of private study or non-commercial use.
3. I agree that I will immediately inform the Institution if my status under points 1 and 2 above change.
4. I understand that if any details I have provided in this statement are false, I will not be eligible to use the
British Library's International Non-Commercial Document Supply Service and I may be liable under contract
law for misrepresentation.

SIGNED ..... PRINT NAME .....

DATE ..... ADDRESS .....

.....

Příloha 4 – Objednávka v BLDSS

[Forgotten your username?](#) / [Forgotten your password?](#)

DOCUMENT SUPPLY SERVICE

[Home](#) [About Us](#) [Premium Services](#) [Other Services](#) [Search Results](#) [Help](#) [Change Text Size](#)

New Order

Step 1:
Specify Item

Step 2:
Choose Delivery Options

Step 3:
Choose Delivery Address

Step 4:
Review

 You will need to download [FileOpen](#), a free, simple Digital Rights Management software application, to be able to open and read encrypted documents. Please ensure you have downloaded and tested the software before ordering the document.

 Sorry, we cannot confirm availability of this specific issue. However, it's quite likely that we will have it.

1. Select a Delivery Format

☒ Encrypted Download
☐ Unencrypted Download
☐ Paper

Date Available
04/07/2014
04/07/2014
04/07/2014

2. Select a Processing Speed

☐ Immediate Download
☐ 2 Hour
☐ 24 Hour
☒ Within 4 Days

3. Select the Copy Quality

Note: Not applicable for loans
☒ Standard
☐ High Quality

4. Select Additional Options

Quantity:

5. Review Despatch Estimate and Cost

Despatch Estimate: 10/07/2014

Cost Details	
Copyright Cost	£ 22.00
Copyright VAT (20%):	£ 4.40
Service Cost:	£ 10.00
VAT (20%):	£ 2.00
Total Cost:	£ 38.40

 Previous Step

Sign in to proceed

Příloha 5 – Přehled objednávek v BLDSS

BRITISH LIBRARY

DOCUMENT SUPPLY SERVICE

National Library of the Czech Republic, Interlibrary Loans
Change Business Unit

[Home](#) [About Us](#) [Premium Services](#) [Other Services](#) [Search Results](#) [Help](#) [Change Text Size](#)

[My Basket \(0\)](#) [My Orders](#) [Approval Queue](#) [Admin Order Tracking](#) [Invalid Requests](#)

Admin Order Tracking

Filter Orders

Date Submitted
[Show all](#)

Business Unit
[National Library of the Czech Republic,](#)

☒ Show Only Open Orders

BL Reference Number	Customer Reference	Date Order Placed	Item Details	Service	Current Status	Requester	Proxy Order?
00904655-001	x48841	17/06/2014 14:26	Colyer's variations and diseases of the teeth of animals / edited by A.E.W. Miles and Caroline Grigson.	Loan (Within 4 Days)	Despatched	National Library of the Czech Republic	No
00536351-001	x43375	26/11/2013 17:08	Wiley encyclopedia of forensic science / editors-in-chief, Allan Jamieson, Andre Moenssens.	Paper (Within 4 Days)	Despatched	National Library of the Czech Republic	No
00470856-001	x43510	02/10/2013 09:23	Interpersonal Aspects of Nursing.	Paper (Within 4 Days)	Despatched	National Library of the Czech Republic	No
00449805-001	x43189	11/09/2013	Tips & Tricks in	Paper (Within 4	Despatched	National Library	No

[Terms & Conditions](#) | [Terms of Use](#) | [Accessibility](#) | [Copyright © The British Library Board](#) | build 5.2.318

Příloha 6 – OCLC WorldShare

The screenshot shows the OCLC WorldShare Interlibrary Loan Home page. The top navigation bar includes the OCLC logo, 'WorldShare', and user information: 'Need Help? User support info' and 'Pavlaína Kafková'. Below the navigation bar, the page is divided into a sidebar and a main content area.

Sidebar:

- Interlibrary Loan Home** (LGP Reg ID: 53646)
- Discover Items**
  - All WorldCat
  - ISSN
  - 1521-4621
  - [Search](#) [Clear](#) [Advanced Search](#) [Close All Tabs](#)
  - Search: Title = NTP technical report on the to...
  - Search: ISSN = 1521-4621 (All WorldCat)
  - Holdings: Toxicity report series. (28613992)
- [Borrowing Requests](#)
- [Lending Requests](#)
- [Purchasing Requests](#)
- [Print Queue \(0\)](#)

Main Content Area:

- Interlibrary Loan Home**
- Search for requests**
  - Request ID:
  - [Go](#)
  - ☒ Active Requests ☐ Closed Requests
- Quick Links**

Borrowing: <ul style="list-style-type: none"> Produced (4) In Transit (2) Received? (1) Received Returned	Lending: <ul style="list-style-type: none"> Can You Supply? (4) Considering - Copies (2) Considering - Loans (2) Supplied Returned	Other: <ul style="list-style-type: none"> OCLC Policies Directory OCLC Service Configuration OCLC Usage Statistics OCLC Article Exchange Resource Sharing News
---	--	--
- Message Board**
  - From Administrator on 4.7.2014*
  - Welcome to the new WorldShare Interlibrary Loan.
  - To simplify your return to WorldShare ILL, please **bookmark this page**.
  - Ask OCLC staff to update links to your library's catalog by completing the [catalog link information form](#) with the needed information, and we will do the rest!
  - Take advantage of our [Training Resources](#)
  - Keep track of our [future functionality roadmap](#)
  - May 19, 2014:** End of all borrowing and lending in WorldCat Resource Sharing/FirstSearch ILL.
  - Thank you for your commitment to OCLC and your assistance in bringing this new service to the interlibrary loan community.

Příloha 7 – Objednávka v OCLC WorldShare

[Need Help?](#) [Pavlína Kafková](#)
[User support info](#)

Interlibrary Loan

Admin

Interlibrary Loan Home

Discover Items

All WorldCat
ISSN
1521-4621
[Search](#) [Clear](#)
[Advanced Search](#)
[Close All Tabs](#)

✖ Search: Title = NTP technical report on the to...
✖ Search: ISSN = 1521-4621 (All WorldCat)
✖ Holdings: NTP technical report on the toxicity and metabolis... (44484954)
✖ Holdings: Toxicity report series. (28613992)

▶ Borrowing Requests
▶ Lending Requests
▶ Purchasing Requests
▶ Print Queue (0)

NTP technical report on the toxicity and metabolism studies of chloral hydrate (CAS no. 307-17-0), administered by gavage to F344/N rats and B6C3F₁ mice (44484954)

Author Beland, F. A.; National Institutes of Health (U.S.)
Type Microform
Publisher [Research Triangle Park, N.C.?] : U.S. Dept. of Health and Human Services, Public Health Service, National Institutes of Health, [1999?]
OCLC Number 44484954
[Search my library's online catalog](#)

Lender String [Clear lender string](#) [Create Request](#)

All Holdings

State Holdings

Regional Holdings

Filter by: Year: Volume: [Go](#)
Custom Holdings Path

Show rows per page. Results 1-40 of 99

<< first < prev 1 2 3 next > last >>

Library	Supplier	Days To Respond	Location	Symbol	Group	Cost	IFM	Holdings
AUBURN UNIV	Yes	4 days	US, AL	AAA		Copies: 0.00 USD Loans: 0.00 USD		
AUBURN UNIV AT MONTGOMERY	Yes	4 days	US, AL	AAM		Copies: 5.00 USD Loans: 5.00 USD	Yes	
UNIV OF ALABAMA	Yes	4 days	US, AL	ALM		Copies: 0.00 - 25.00 USD Loans: 0.00 - 25.00 USD	Yes	
ARKANSAS STATE LIBR	Yes	-	US, AR	AST		-		
NORTHERN ARIZONA UNIV	Yes	4 days	US, AZ	AZN		Copies: 20.00 USD Loans: 20.00 - 25.00 USD	Yes	
UNIV OF ARIZONA	Yes	4 days	US, AZ	AZU		Copies: 20.00 - 30.00 USD Loans: 20.00 - 30.00 USD	Yes	